

P R Á V N Í F Ó R U M 11 2007

4. ročník
30. 11. 2007

Judikatura ESD v oblasti evropského justičního prostoru ve věcech civilních

Část X.

Nařízení Brusel I ve světle judikatury Evropského soudního dvora

N. ROZEHNALOVÁ, J. KNAPOVÁ, P. MYŠÁKOVÁ

Prof. JUDr.
Naděžda Rozehnalová, CSc.,

Mgr. Jana Knapová,

JUDr. Petra Myšáková,
katedra mezinárodního
a evropského práva
Právnické fakulty
Masarykovy univerzity
v Brně

I. Pravomoc dohodnutá

Možnost stran disponovat s pravomocí se neomezuje v rámci nařízení jen na situaci *forum shopping* (viz například článek 2 a článek 5 Nařízení), ale je možné si při splnění vymezených podmínek přímo zvolit soud členského státu. Tato dispozice zasahuje jak mezinárodní pravomoc, tak může zasáhnout i místní příslušnost.¹⁾ Disponovat však nelze s příslušností věcnou či funkční.

Nařízení Brusel I upravuje tzv. **prorogační smlouvu** v článku 23 (Úmluva Brusel I ji obsahovala v článku 17). Základní znaky lze vymezit následovně:

- omezení předmětu dohody na otázky vymezené článkem 1, dopad jen na přeshraniční vztahy, tzn. nutná existence mezinárodního prvku,
- vyloučení možnosti uzavřít prorogační smlouvu v otázkách upravených v článku 22 (výlučná pravomoc),
- omezení uzavření prorogační smlouvy pro případy

pojišťovacích otázek, spotřebitelských věcí a individuálních pracovních smluv (články 13, 17 a 21),

- změna personálního dopadu (pouze jedna ze stran má domicil na území ES s tím, že aktuálně změnu zaznamenalo Dánsko, pokud jde o nové členské státy),²⁾
- prorogován musí být samozřejmě soud členského státu,
- koncepce dohodnuté pravomoci jako výlučné, avšak na rozdíl od článku 22 s možností dispozice stran s touto výlučností.

Nařízení obsahuje úpravu **formy prorogační smlouvy**. Jak uvidíme dále, i tato otázka byla předmětem podání interpretačních dotazů. Tato dohoda může být uzavřena:

- a) **písemně nebo ústně s písemným potvrzením.** Těto formě odpovídají i elektronické prostředky, pokud umožňují trvalý záznam dohody,

¹⁾ V mezinárodní praxi se setkáváme s řadou formulací prorogační doložky. Například: „Veškeré spory vyplývající z této smlouvy budou řešeny u českých soudů,“ příp. „Veškeré spory vyplývající z této smlouvy budou řešeny u soudu v místě sídla prodávajícího.“

²⁾ Od 1. 7. 2007 vstoupily v platnost dvě „paralelní“ dohody mezi Dánskem a ES samotným. Na jejich základě se nadále aplikuje nařízení Brusel I a Nařízení Rady (ES) č. 1348/2000 ze dne 29. 5. 2000, o doručování soudních a mimosoudních písemností ve věcech občanských a obchodních v členských státech i ve vztahu k Dánsku. Další zvláštností je specifické privilegované postavení Lucemburska, a to do roku 2008.

- b) ve formě, která odpovídá **zvyklostem (praktikám)** zavedeným mezi stranami smlouvy,
- c) v mezinárodním obchodě ve formě odpovídající **mezinárodním obchodním zvyklostem**.

Jak bylo uvedeno výše, článek 23 (dříve článek 17) byl častým předmětem dotazů. A to i přesto, že v rámci přístupových dohod byl článek 17 Úmluvy Brusel I zpřesňován.

S článkem 23 je uveden v rámci jednoho oddílu i článek 24 týkající se podřízení zahájenému řízení.

87. Rozhodnutí C-265/95 – Francesco Benincasa v. Dentalkit Srl.

„Odstavec první článku 13 a článku 14 Úmluvy ze dne 27. září 1968, o pravomoci a výkonu rozhodnutí ve věcech civilních a obchodních, ve znění Úmluvy ze dne 9. října 1978, o přistoupení Dánského království, Irska a Spojeného království Velké Británie a Severního Irsku, má být interpretován tak, že žalobce, který uzavřel smlouvu za účelem podnikání nebo výkonu profese, nikoli v současné době, ale v budoucnu, nesmí být pokládán za spotřebitele.“

„Soudy členského státu, které byly prohlášeny za pravomocné v prorogační doložce platně uzavřené podle článku 17 odst. 1 Bruselské úmluvy, mají výlučnou pravomoc i tehdy, pokud samotná žaloba prověřuje tvrzení, že smlouva obsahující tuto doložku je neplatná.“

Faktický stav

Toto rozhodnutí Evropského soudního dvora, jak vyplývá z výše uvedeného výroku, se vyslovilo nejen k interpretaci článku 17, ale i k výkladu článků 13 a 14 Úmluvy. Zde se samozřejmě budeme věnovat rozboru článku 17.

Skutkové pozadí lze stručně shrnout takto: Společnost Dentalkit Srl. založila řetězec franchisingových obchodů v Itálii specializujících se na prodej produktů ústní hygieny. V roce 1992 uzavřel pan Benincasa franchisingovou smlouvu se společností Dentalkit Srl. s tím, že si otevře a bude provozovat obchod v Mnichově. Obsahem této smlouvy bylo oprávnění pro pana Benincasa využívat výlučné právo užití obchodní značky společnosti Dentalkit Srl. ve vymezené geografické oblasti. Odkazem na články 1341 a 1342 Italského občanského zákoníku strany ve smlouvě výslovně souhlasily s doložkou, že soudy ve Florencii budou pravomocné pro řešení případných sporů týkajících se výkladu, plnění a dalších aspektů existující smlouvy. Mezi stranami následně došlo ke sporu, pan Benincasa však podal žalobu u soudu v Mnichově.

Případ se posléze dostal až k Evropskému soudnímu dvoru, který měl mimo jiné (omezíme-li se na výklad článku 17 Úmluvy) zodpovědět následující dotaz:

„Má soud členského státu specifikovaný v prorogační doložce výlučnou pravomoc podle článku 17 odst. 1 Úmluvy i tehdy, pokud žalobou požaduje mimo jiné prohlášení neplatnosti franchisingové smlouvy obsahující tuto prorogační doložku, jež zní: „Soudy ve Florencii budou pravomocné k rozhodování jakýchkoli sporů týkajících se výkladu, plnění a jiných aspektů současné smlouvy“ s tím, že tato doložka je v souladu s články 1341 a 1342 Italského občanského zákoníku?“

Podle stanoviska Evropského soudního dvora je článek 17 Úmluvy zamýšlen tak, že má – jasně a přesně – určovat soud členského státu, který je výlučně pravomocný v souladu s dohodou stran, jež je vyjádřena ve shodě s přísnými podmínkami tam uvedenými.

Právní jistota, kterou se toto ustanovení snaží zajistit, by mohla být snadno ohrožena, jestliže by jedna strana mohla zmařit toto pravidlo jednoduše tvrzením, že celá smlouva, která obsahuje doložku, je neplatná z důvodů aplikovatelného hmotného práva.

Znamená to, že soud smluvního státu, který je stanoven v prorogační doložce uzavřené podle článku 17 odst. 1 Úmluvy, má také výlučnou pravomoc tam, kde žalobní petit zní na určení neplatnosti smlouvy obsahující výše zmíněnou doložku.

Mimo to je na národním soudu, aby určil, které spory spadají pod rozsah prorogační doložky, na kterou se před ním strana odvolává, a současně tak určit, zda tato doložka pokrývá i spor týkající se platnosti smlouvy, ve které je sama obsažena.

Otázku vzájemných souvislostí a samotnou problematiku článku 24 ponecháváme na samostatnou část.

II. Základní ověřované otázky

Pravidelným problémem, který se objevuje u doložek obsahujících režim smlouvy a řešení sporů (doložky o volbě práva, rozhodčí doložky a prorogační doložky), je otázka, zda je možné dle doložky postupovat tam, kde jednou ze sporných otázek je platnost či neplatnost sledované smlouvy. Není divu, že s touto otázkou se setkáváme i u námi analyzované normy.

Lze shrnout následovně, že soudy členského státu, které byly prohlášeny za pravomocné v prorogační doložce platně uzavřené podle článku 17 odst. 1 Úmluvy, mají výlučnou pravomoc i tehdy, pokud samotná žaloba prověřuje tvrzení, že smlouva obsahující tuto doložku je neplatná.

88. Rozhodnutí 22/85 – Rudolf Anterist v. Crédit Lyonnais³⁾

„Článek 17 Úmluvy ze dne 27. září 1968, o pravomoci a uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech civilních a obchodních, zakotvuje základní princip, princip autonomie vůle. Odstavec 3 článku 17 tak musí být interpretován s ohledem na společnou vůli smluvních stran, které si tak mohou vybrat soud nebo soudy, které budou k rozhodnutí v jejich věci příslušné. Pokud takováto dohoda o volbě soudu upřednostňuje pouze jednu ze smluvních stran, musí být tento společný úmysl stran patrný buď ze samotné prorogační doložky, nebo z okolností, za kterých byl kontrakt sjednán.“

Pod rozsah článku 17 odst. 3 Úmluvy se nedají zahrnout doložky, které obsahují pouze výběr příslušného soudu země dle domicilu některé ze smluvních stran.“

Faktický stav

Podstatou projednávaného případu byl spor mezi francouzskou bankou Crédit Lyonnais a panem Anteristem (Němec) – předmětem sporu byly otázky plnění vyplývající ze smlouvy o ručení, která byla uzavřena v roce 1967. Pan Anterist si od banky půjčil peníze, aby mohl zajistit své podnikatelské aktivity, společností Anterist & Schneider Sarl. Společnost pana Anterista však předmětné závazky vůči francouzské bance nesplnila, proto se banka obrátila s žalobou na pana Anterista samotného jakožto ručitele. Smlouva mezi stranami obsahovala prorogační doložku (byla součástí samotného formuláře smlouvy), která byla podle názoru francouzské banky jednoznačně v její prospěch (ta mohla za určitých podmínek volit příslušný soud bez ohledu, kdo by byl ve skutečnosti žalovaným). Banka zvolila soud německý (podle domicilu žalovaného), nicméně pan Anterist namítal, že v tomto případě má být příslušný soud francouzský. Případ došel až ke Spolkovému soudu (*Bundesgerichtshof*), který přerušil řízení a obrátil se s následující otázkou k Evropskému soudnímu dvoru:

„Lze doložky o volbě příslušného soudu, které bez dalšího volí soud určený podle domicilu jedné ze smluvních stran (článek 17 odst. 1 Úmluvy), brát jako doložky odpovídající článku 17 odst. 3 Úmluvy?“

(Toto rozlišení článek 17 odst. 1 Úmluvy v původním znění v. článek 17 odst. 3 Úmluvy v původním znění by totiž mělo zásadní význam pro francouzskou banku, pokud by se skutečně jednalo o prorogační doložku pouze ji jednostranně zvýhodňující – byla by jí totiž zachována možnost volit v souladu s Úmluvou jakýkoliv příslušný soud. Nadále již takové rozlišení není ve stávajícím Nařízení učiněno, nicméně ve vztahu k Dánsku je stále platné.)

Pan Anterist samozřejmě požadoval, aby předložená otázka byla Evropským soudním dvorem zodpovězena negativně. Podle jeho argumentace je třeba při konstrukci prorogační doložky brát v potaz především úmysl stran. Zde tedy zejména úmysl konstruovat ji jako doložku ve prospěch jedné strany nebo nikoliv. Takovýto úmysl pak musí vyplývat přímo ze znění doložky samotné. Článek 17 odst. 3 lze vnímat jako výjimku z obecného pravidla stanoveného v článku 17 odst. 1 Úmluvy, opačný postup by vedl k rozptýlení příslušnosti mezi několik možných soudů, což je vlastně to, čemuž se celá Úmluva snaží primárně vyhnout. Evropský soudní dvůr se nakonec ztotožnil s touto argumentací, pro nás je ale spíše důležitá obecná charakteristika článku 17 Úmluvy (dnes 23 Nařízení), kterou soud v tomto rozhodnutí podal. Článek 17 tak podle argumentace Evropského soudního dvora umožňuje smluvním stranám zvolit si soud, který bude pro řešení jejich sporu příslušným. V rámci limitů stanovených v článku 17 Úmluvy tak pravidelně půjde o soud, který je odlišný od soudu, který by byl příslušný podle obecných nebo zvláštních ustanovení Úmluvy. Taková to volba je koncipována jako výlučná, naproti tomu konstrukce třetího odstavce článku 17 umožňovala i nadále též ze stran, v jejíž prospěch byla prorogační doložka uzavřena, vybrat příslušný soud podle jakéhokoliv ustanovení Úmluvy. Článek 17 Úmluvy tak reprezentuje projev autonomie vůle smluvních stran v procesní oblasti. Odstavec třetí článku 17 lze využít pouze za předpokladu, že bude společná vůle smluvních stran takto prezentována a bude-li i takto prokazatelná, např. ze znění samotné doložky. Proto byla odpověď na předloženou otázku negativní.

³⁾ Přestože se tento případ věnuje zejména vymezení prorogačních doložek ve prospěch jedné ze smluvních stran (jde o jednu z provedených změn, toto ustanovení se již v Nařízení nevyskytuje), jde o jeden z prvních případů, který zdůrazňuje význam principu autonomie vůle, a to i v oblasti procesní, proto se jím na tomto místě zabýváme.

89. Rozhodnutí C-387/98 – Coreck Maritime GmbH v. Handelsveem BV a ostatní

„Článek 17 Úmluvy ze dne 27. září 1968, o pravomoci a uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech civilních a obchodních, je třeba ve vztahu k formulaci případné prorogační dohody formulovat takto: dle okolností případu stačí pouze stanovení klíčových faktorů, na základě kterých budou smluvní strany schopny určit soud příslušný k řešení jejich sporu. Toto lze aplikovat pouze za předpokladu, že bude jedna ze smluvních stran domicilována na území členského státu nebo smluvní strany budou jako příslušný k řešení sporu chtít určit některý ze soudů v členských státech.“

Prorogační doložka mezi zasílatelem a přepravcem je účinná též vůči třetím osobám, pokud na ně přejdou oprávnění z náložního listu. V těchto otázkách je třeba postupovat podle rozhodného práva pro daný závazkový vztah.“

Faktický stav

Spor vznikl mezi německou společností Coreck Maritime GmbH (dále jen „Coreck“) a skupinou žalobců pod vedením společnosti Handelsveem BV (dále jen „Handelsveem a ost.“), a to v souvislosti s poškozením zboží v průběhu námořní přepravy. Žalobci podali žalobu o náhradu škody v Rotterdamu (podle místa plnění, článek 5 odst. 1 Úmluvy), německý žalovaný však namítnul existenci prorogační doložky, která byla součástí náložního listu a zněla ve prospěch soudů německých. Případ došel až k nizozemskému Nejvyššímu soudu (*Hoge Raad der Nederlanden*), který přerušil řízení a obrátil se s následujícími otázkami k Evropskému soudnímu dvoru:

„Musí být formulace prorogační doložky zřetelná i pro třetí strany, tzn. musí i třetí strany poznat, který soud chtěly smluvní strany jako příslušný pro řešení jejich sporu zvolit? Nebo je dostatečná taková formulace, která činí volbu příslušného soudu jasnou pouze pro smluvní strany?“

Lze podle článku 17 Úmluvy hodnotit také platnost prorogační doložky ve vztahu ke třetím stranám? Bude z ní zavázána i jiná osoba, která se stane v budoucnu z náložního listu osobou oprávněnou? Podle kterého právního řádu se tato otázka bude posuzovat?“

Argumentace Evropského soudního dvora se v tomto případě rozpadala do dvou základních částí. Nejprve byly řešeny otázky samotné formulace prorogační dohody, poté vztahu této prorogační dohody ke třetím osobám. K první otázce výše uvedené Evropský soudní dvůr uvedl následující: Vystupují zde do popředí dva základní požadavky, právní jistota (tou argumentovala společnost Handelsveem BV) a ochrana autonomie vůle smluvních stran (tou argumentovala jak společnost Coreck, tak i vláda Velké Británie a Komise) při konstrukci prorogační dohody. Evropský soudní dvůr dal za pravdu druhému z argumentů, když konstatoval, že základem pro úpravu v článku 17 Úmluvy (nyní 23 Nařízení) je autonomie vůle stran, tyto mohou určit příslušný soud pro řešení sporu podle sebe (tedy i použitím jednotlivých faktorů konkrétní smlouvy), i podle jednotlivých dílčích okolností každého případu, které nemusí být třetím stranám známy, to však není rozhodující. Co je rozhodující je skutečnost, že strany samy budou mít jistotu v tom, který soud je pro řešení jejich věci příslušný. Ke druhé otázce uvedl Evropský soudní dvůr následující: platnost doložky o volbě příslušného soudu je třeba primárně posuzovat ve vztahu k původním smluvním stranám.⁴⁾ Doložka o volbě příslušného soudu pro řešení otázek vyvstávajících z konkrétního smluvního právního vztahu může zavazovat i třetí strany, právní nástupce původních smluvních stran. Pro tyto otázky bude rozhodující jejich řešení v rámci rozhodného práva pro daný závazkový vztah – určeného dle kolizních norem fóra. Pokud rozhodné právo bude vnímat tuto třetí osobu jako právního nástupce jedné z původních smluvních stran, pak jej zavazuje i prorogační dohoda. Pokud tomu tak nebude, bude muset třetí osoba znovu svůj souhlas s prorogační dohodou projevit, resp. splnit podmínky formální platnosti prorogační dohody dle článku 17 Úmluvy (nyní 23 Nařízení).

90. Rozhodnutí C-116/02 – Erich Gasser GmbH v. MISAT Srl.⁵⁾

„Článek 21 Úmluvy ze dne 27. září 1968, o pravomoci a uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech civilních a obchodních, je třeba interpretovat i ve vztahu k článku 17 Úmluvy následovně: bude-li zahájeno v téže věci mezi těmiž stranami řízení před soudy různých členských států, musí soud, u něhož bylo řízení zahájeno později (přestože je jeho pravomoc dána na základě prorogace, tedy výlučná pravomoc dle dohody stran – článek 17 Úmluvy) řízení přerušit, a to až do doby, než určí svou příslušnost soud, který řízení v této věci zahájil jako první.“

⁴⁾ Viz např. rozhodnutí ESD ve věci 71/83 Tály Russ v. Nova nebo C-159/97 Castelletti v. Trumpy.

⁵⁾ Podstatná část tohoto rozhodnutí se zabývá problematikou litispendence, proto se zaměříme jen na aspekty rozhodnutí přímo spojené s článkem 17 Úmluvy.

Faktický stav

V tomto případě šlo o spor mezi rakouskou společností Erich Gasser GmbH (dále jen „Gasser“) a italskou společností MISAT Srl. (dále jen „MISAT“), a to v souvislosti s ukončením jejich vzájemného smluvního vztahu. Společnost Gasser po několik let prodávala italské společnosti dětské oblečení. V dubnu 2000 podala italská společnost na rakouskou společnost žalobu u italského soudu, kde napadla jednání společnosti Gasser, které bylo podle názoru italské společnosti v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku a dobré víry. V prosinci 2000 naopak rakouská společnost Gasser podala žalobu na italskou společnost MISAT, tentokrát k rakouskému soudu, a to v souvislosti s neproplacenými fakturami, které nebyly doposud italskou společností uhrazeny. Rakouská společnost navíc namítala nepřislusnost italských soudů. Dovolávala se existence prorogační doložky, která byla součástí všech faktur, které po dobu celého smluvního vztahu italské společnosti zaslala a ta nikdy nevznesla žádných námitek. Případ došel až k rakouskému *Oberlandesgericht*, který přerušil řízení a obrátil se v souvislosti s článkem 17 Úmluvy na Evropský soudní dvůr s následující otázkou:

„Může soud, který řízení zahájil jako druhý (na základě prorogační dohody dle článku 17 Úmluvy), přezkoumávat pravomoc soudu, který řízení zahájil jako první? Nebo je tento soud v souladu se zněním článku 21 Úmluvy povinen řízení přerušit a vyčkat rozhodnutí prvního soudu v otázce pravomoci (příslušnosti)?“

V souvislosti s řešením vznesené otázky se objevily různé přístupy, z nichž některé jednoznačně preferovaly soud určený na základě prorogační smlouvy, byť by zahájil řízení ve věci samotné jako druhý v pořadí. Tedy mohl ve věci jednat bez toho, aniž by vyčkal rozhodnutí soudu, který řízení zahájil jako první, zda má tento ve věci pravomoc (příslušnost) nebo nikoliv. Toto bylo například stanovisko jak rakouské společnosti Gasser, tak i vlády Velké Británie. Vláda Velké Británie jednoznačně volala po vymezení vztahu mezi články 17 a 21 Úmluvy (dnes 23 a 27 Nařízení), a to jednoznačně ve prospěch článku 17, tedy pravomoci určené na základě prorogační dohody. Apelovala na potřeby praxe mezinárodního obchodu, zejména umožnění smluvním stranám určit příslušný soud pro řešení jejich sporu. Evropský soudní dvůr se však s touto argumentací neztotožnil. Smluvním stranám je sice jednoznačně dovoleno projevit svou vůli i v procesní oblasti, a to volbou příslušného soudu, ale bude-li řízení u takto zvoleného soudu zahájeno až jako druhé, nevidí důvod, proč s článkem 17 ve vztahu k článku 21 Úmluvy zacházet jinak než s jinými ustanoveními Úmluvy (Nařízení).⁶⁾ Proto i soud takto určený, zahájí-li řízení jako druhý, bude muset řízení přerušit a vyčkat rozhodnutí prvního soudu o otázce jeho pravomoci (příslušnosti).

III. Forma prorogační smlouvy

Forma prorogační smlouvy je otázkou, která je výslovně upravena v článku 23 (dříve článku 17). Některá z rozhodnutí jsou již překonaná výslovnou úpravou, jiná z nich jsou dodnes aktuální.

91. Rozhodnutí 24/76 – Estasis Salotti di Colzani Aimo e Gianmario Colzani v. Rüwa Polstereimaschinen GmbH.

„Je-li prorogační doložka začleněna do všeobecných obchodních podmínek jedné ze stran, které jsou otiskeny na zadní straně smlouvy, požadavek písemné formy podle článku 17 odst. 1 Úmluvy je naplněn pouze tehdy, jestliže smlouva podepsaná oběma stranami výslovně odkazuje na tyto obchodní podmínky.“

„V případě uzavření smlouvy pomocí odkazu na předcházející nabídky, které byly učiněny s odkazem na všeobecné obchodní podmínky jedné ze stran obsahující prorogační doložku, požadavek písemné formy podle článku 17 odst. 1 Úmluvy je splněn, pokud je odkaz výslovný a jednoznačný, a může tak být při vyvinutí přiměřené péče stranou ověřen.“

Faktický stav

V tomto případě se jednalo o spor mezi italskou společností Estasis Salotti di Colzani Aimo e Gianmario Colzani a německou společností Rüwa Polstereimaschinen GmbH. kvůli nesplnění závazku německé společnosti dodat stroje na výrobu čalouněného nábytku.

Mezi stranami existovala písemná smlouva, podepsaná v Miláně na hlavičkovém papíru německé společnosti s tím, že na jeho zadní straně byly vtištěny všeobecné obchodní podmínky. Ty obsahovaly prorogační doložku ve prospěch soudů v Kolíně nad Rýnem. Ačkoliv je pravda, že text smlouvy neobsahoval výslovný odkaz na výše uvedené obchodní podmínky, odvolával se na předešlé nabídky německé společnosti, které v sobě zahrnovaly výslovný odkaz na předmětné obchodní podmínky, jež byly otisknuty na jejich zadní straně.

⁶⁾ Viz například rozhodnutí ESD ve věci C-351/89 Overseas Union Insurance a ostatní.

Německá společnost podala žalobu ke kolínskému soudu, který však rozhodl, že nemá pravomoc rozhodovat předmětný spor, neboť prorogační doložka mezi stranami nebyla sjednána platně. Nakonec se případ dostal až ke Spolkovému soudu (*Bundesgerichtshof*), který přerušil řízení a položil následující interpretační dotazy Evropskému soudnímu dvoru:

„Naplní doložka udělující pravomoc (prorogační doložka), která je včleněna mezi všeobecné obchodní podmínky otištěné na zadní straně smlouvy podepsané oběma stranami, požadavek písemné formy ve smyslu článku 17 odst. 1 Úmluvy?“

„Je požadavek písemné formy podle článku 17 odst. 1 Úmluvy splněn, pokud strany výslovně ve smlouvě odkázaly na předchozí písemné nabídky, které obsahovaly odkaz na všeobecné obchodní podmínky obsahující prorogační doložku?“

Evropský soudní dvůr k případu uvedl, že článek 17 Úmluvy musí být vykládán a aplikován v souladu s účelem, za jakým byla pravomoc souhlasným projevem stran udělena. Tímto účelem je vyloučit jak pravomoc založenou článkem 2 Úmluvy, tak pravomoc speciální obsaženou v článcích 5 a 6 Úmluvy. Vzhledem k významným důsledkům takové volby na případné soudní řízení musí být požadavky na platnost takové dohody, resp. doložky, podle článku 17 Úmluvy formulovány naprosto přesně. Za účelem zjištění platnosti prorogační dohody ukládá článek 17 Úmluvy soudu, před kterým je případ projednáván, povinnost prošetřit, zda prorogační doložka mezi stranami skutečně vznikla. Souhlas musí být jasný a určitě projevovaný tak, aby odpovídal formálním požadavkům článku 17 Úmluvy, jež mají zajistit, aby souhlas mezi stranami byl skutečně učiněn.

Evropský soudní dvůr uvedl, že v případě prorogační doložky zahrnuté ve všeobecných obchodních podmínkách jedné ze stran, které jsou otištěné na zadní straně smlouvy, je podmínka písemnosti splněna pouze, pokud smlouva podepsaná oběma stranami obsahuje výslovný odkaz na tyto všeobecné podmínky.

92. Rozhodnutí 25/76 – *Galleries Segoura v. Rahim Bonakdarian*

„V případě ústně uzavřené smlouvy jsou požadavky článku 17 odst. 1 Bruselské úmluvy naplněny pouze tehdy, pokud písemné potvrzení prodávajícího doprovázené uvedením jeho všeobecných obchodních podmínek bylo písemně akceptováno kupujícím.“

„Skutečnost, že kupující nevznese žádné námitky vůči potvrzení vydanému prodávajícím, neznamená, že přijal prorogační doložku, ledaže by ústní dohoda vycházela z dlouhodobého obchodního vztahu mezi stranami, založeném na všeobecných obchodních podmínkách jedné ze stran obsahujících prorogační doložku.“

Faktický stav

Společnost Rahim Bonakdarian (společnost import-export), se sídlem v Hamburku, žalovala společnost Galleries Segoura, se sídlem v Bruselu, před německým soudem o zaplacení nedoplatku kupní ceny za sérii koberců koupených v Hamburku. Smlouva byla uzavřena ústně s tím, že prodávající splnil svůj závazek v den, kdy kupující zaplatil část kupní ceny.

Prodávající doručil kupujícímu dokument označený jako „potvrzení objednávky a faktura“, jenž obsahoval větu, že prodej a dodání podléhá podmínkám uvedeným na rubu. Tyto podmínky obsahovaly mimo jiné prorogační doložku ve prospěch soudů v Hamburku. Tento dokument však nebyl nijak potvrzen kupujícím. Prodávající nakonec skutečně žaloval před hamburským soudem. Příklad se následně dostal až před Spolkový soud (*Bundesgerichtshof*), který řízení přerušil a obrátil se na Evropský soudní dvůr s těmito otázkami:

„Jsou požadavky podle článku 17 odst. 1 Úmluvy naplněny, pokud při ústním uzavření smlouvy prodávající uvede, že si přeje být vázán svými všeobecnými obchodními podmínkami, a pokud následně potvrdí smlouvu písemně a připojí k tomuto potvrzení své všeobecné obchodní podmínky, které obsahují prorogační doložku?“

„Aplikuje se článek 17 Úmluvy v případě uzavření ústní smlouvy, následně potvrzené prodávajícím písemně s odkazem na obchodní podmínky, které jsou přiloženy k tomuto potvrzení a obsahují prorogační doložku, pokud kupující nezpochybní toto písemné potvrzení?“

Evropský soudní dvůr dospěl k závěru, že i když kupující ústně souhlasí se všeobecnými obchodními podmínkami prodávajícího, neznamená to bez dalšího, že je vázán prorogační doložkou, která mohla být obsažena v těchto všeobecných obchodních podmínkách. Písemné potvrzení smlouvy prodávajícím, doprovázené textem jeho všeobecných obchodních podmínek, které by mohly obsahovat prorogační doložku, není relevantní, pokud s tím kupující nesusouhlasí písemně. Z výše uvedeného plyne, že následná notifikace všeobec-

ných obchodních podmínek obsahujících takovou doložku není schopná změnit podmínky odsouhlasené mezi stranami, s výjimkou toho, pokud takovéto podmínky jsou výslovně písemně přijaty kupujícím.

Evropský soudní dvůr dále uvedl, že i když kupující nevznese žádné námitky vůči potvrzení vydanému prodávajícím, neznamená to, že přijal prorogační doložku, ledaže by ústní dohoda vycházela z dlouhodobého obchodního vztahu mezi stranami, založeném na všeobecných obchodních podmínkách jedné ze stran obsahujících prorogační doložku.

93. Rozhodnutí 221/84 – *F. Berghoefer GmbH & Co. KG v. ASA SA*

„Článek 17 odst. 1 Úmluvy musí být interpretován tak, že formálním požadavkům v něm obsaženým je vyhověno tehdy, pokud byla pravomoc soudu výslovně sjednána ústně a pokud následně písemné potvrzení takové dohody jednou ze stran obdržela druhá strana a tato proti jeho obsahu nic nenamítala.“

Faktický stav

Žalobce – společnost F. Berghoefer GmbH & Co. KG, se sídlem v Německu, podal u německého soudu žalobu proti společnosti ASA SA, jež sídlí ve Francii. Předmětem žaloby byla otázka platnosti prorogační doložky nejprve přijaté písemně a následně pozměněné ústně.

Po dvacet let působil žalobce jako obchodní zástupce žalovaného. Po ukončení smlouvy německá společnost žádala náhradu škody podle článku 89 německého HGB (obchodního zákoníku), a to s ohledem na omezení svého práva konkurence. Strany se nedohodly, proto německá společnost podala žalobu u německého soudu. Ve smlouvě o obchodním zastoupení z roku 1964 bylo uvedeno, že případné spory mezi stranami budou řešeny před obchodním soudem v Roanne, Francie. Žalobce však namítal, že dne 8. října 1975 došlo k ústní modifikaci předchozí prorogační doložky ve prospěch německého soudu, u kterého podal žalobu. Žalobce dále tvrdil, že tato ústní dohoda byla potvrzena jeho dopisem ze dne 27. října 1975, který byl adresován žalovanému. Podle žalobce žalovaný dopis obdržel a proti jeho obsahu nic nenamítal. Příklad se nakonec dostal až k Evropskému soudnímu dvoru, který měl zodpovědět následující otázky:

„Jsou požadavky článku 17 odst. 1 Úmluvy vztahující se k formální platnosti ústní prorogační dohody naplněny tam, kde dohoda byla písemně potvrzena stranou, v jejímž zájmu byla uzavřena?“

Evropský soudní dvůr se vyjádřil v tom smyslu, že pokud je stanoveno, že pravomoc je sjednána výslovnou ústní dohodou, a pokud potvrzení této ústní dohody jednou ze stran obdrží druhá strana a tato proti jeho obsahu v rozumné lhůtě nic nenamítá, výše uvedená doslovná interpretace článku 17 je také v souladu s účelem tohoto článku, který má především zajistit skutečný souhlas stran s dohodou.

Lze tedy shrnout, že článek 17 odst. 1 Úmluvy má být vykládán tak, že formálním požadavkům v něm obsaženým je vyhověno tehdy, pokud byla pravomoc soudu výslovně sjednána ústně a pokud následně písemné potvrzení takové dohody jednou ze stran obdržela druhá strana a tato proti jeho obsahu nevznese žádné námitky.

94. Rozhodnutí 313/85 – *SpA Iveco Fiat v. Van Hool NV*

„Článek 17 Úmluvy ze dne 27. září 1968, o pravomoci a uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech civilních a obchodních, musí být ve vztahu k formě prorogační doložky vykládán takto: Jde-li o písemnou smlouvu obsahující prorogační doložku a požadující, že jakékoliv její změny či doplnění musí být učiněny jedine písemně, která následně vyprší, ale nadále slouží smluvním stranám jako právní základ pro řešení jejich případného sporu, jde v tomto případě o splnění formálních požadavků kladených v článku 17 Úmluvy na formálně platnou doložku. Otázky změny či prodloužení platnosti prorogační doložky (písemně nebo tacitně) nebo obchodních podmínek, jejichž je doložka součástí, budou posuzovány podle rozhodného práva pro daný závazkový vztah.“

Faktický stav

V tomto případě se jednalo o spor mezi italskou (založenou podle italského práva, se sídlem v Itálii) společností SpA Iveco Fiat a belgickou (založenou podle belgického práva se sídlem v Belgii) společností Van Hool NV o platnost prorogační doložky, která byla součástí písemné smlouvy mezi oběma stranami. Prodloužení této smlouvy na dobu určitou mohlo být podle jejího znění učiněno jen písemně, nicméně i po jejím vypršení, smlouva nadále zůstala základem právních vztahů mezi oběma stranami, stále docházelo k jejímu plnění, a to i bez ohledu na to, že nebyla písemně prodloužena. Příklad došel až k belgickému Kasačnímu soudu, který přerušil řízení a obrátil se s následující otázkou k Evropskému soudnímu dvoru:

„Jsou požadavky na formální platnost prorogační doložky kladené na ni článkem 17 Bruselské úmluvy splněny, přestože písemná smlouva na dobu určitou, jejíž byla doložka součástí, již vypršela, ale stále slouží jako právní základ vztahu mezi smluvními stranami, přestože nikdy nebyla písemně prodloužena, jak to sama smlouva požadovala?“

Evropský soudní dvůr v prvé řadě zdůraznil charakter formálních požadavků kladených na prorogační doložky. Tyto byly zakotveny původně v článku 17 Bruselské úmluvy (nyní 23 Nařízení) a jejich skutečným účelem je podle Evropského soudního dvora zjištění vůle smluvních stran směrem k prorogaci příslušného soudu. Primární povinností národních soudů je podle Evropského soudního dvora pátrat po tom, zda bylo v dané otázce skutečně konsenzu dosaženo a jakým způsobem je tento konsenzus deklarován.⁷⁾ Proto, aby mohla být předložená otázka správně zodpovězena, je podle Evropského soudního dvora nutno rozlišovat dvě základní situace: situaci, kdy rozhodné právo pro daný závazkový vztah umožňuje předmětnou smlouvu (vč. všech jejích částí, tedy i prorogační doložky samotné) prodloužit pouze písemně, a situaci, kdy k onomu prodloužení může dojít i ústně. Z jiných rozhodnutí Evropského soudního dvora⁸⁾ je patrné, že pokud má být prorogační doložka v ústní formě, je vyžadováno její písemné potvrzení, které není následováno žádnými námitkami, které je možné učinit v přiměřené lhůtě poté. Pokud je prorogační doložka součástí obchodních podmínek, musí buď dojít k písemnému potvrzení těchto obchodních podmínek, nebo doložky samotné, pokud samotná smlouva na dobu určitou již vypršela, ale jakožto základ právního vztahu mezi smluvními stranami slouží i nadále. Proto byla odpověď na otázku položenou Evropskému soudnímu dvoru belgickým soudem následující: Pokud dojde k vypršení smlouvy uzavřené na dobu určitou (smlouva sama i nadále tvoří základ právního vztahu mezi stranami), je třeba otázky formy jejího případného prodloužení (a tedy i prodloužení prorogační doložky, která byla součástí smlouvy samotné, nebo obchodních podmínek, které byly nedílnou součástí smlouvy) posuzovat podle právního řádu rozhodného pro daný závazkový vztah. Pokud tento umožňuje smlouvu prodloužit pouze písemně, pak je prodloužena i prorogační doložka a formální požadavky na ni kladené v článku 17 Úmluvy jsou splněny. Pokud rozhodný právní řád umožňuje smlouvu prodloužit i ústně, je třeba samotnou prorogační doložku potvrdit písemně (nebo obchodní podmínky, jejichž je součástí), a to bez následných námitek druhé smluvní strany. Pak jsou formální požadavky kladené v článku 17 Úmluvy na bezvadné prorogační doložky naplněny.

95. Rozhodnutí C-106/95 – Mainschiffahrts-Genossenschaft eG v. Les Gravières Rhénanes SARI

„Za případ, kdy bude prorogační doložka sjednána v mezinárodním obchodě ústně, jako platná bude považována v souladu s článkem 17 Bruselské úmluvy ze dne 27. září 1968, o pravomoci a uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech civilních a obchodních, i situace, kdy jedna ze stran nebude reagovat na potvrzující obchodní korespondenci druhé smluvní strany obsahující předtištěnou prorogační doložku nebo bude bez námitek platit faktury, které budou předtištěnou prorogační doložku rovněž obsahovat. Půjde-li o mezinárodní obchodní zvyklost v odvětví, ve kterém se kontrahenti pohybují, bude doložka sjednána platně, strany totiž tuto zvyklost znát musely.“

O odvětvovou mezinárodní obchodní zvyklost půjde v případě, kdy je konkrétní jednání v daném odvětví spojeno s přesně danými následky. Vědomost o dané odvětvové mezinárodní obchodní zvyklosti a o přesně specifikovaných následcích jejich jednání je dána u smluvních stran, které se v daném odvětví v obchodních vztazích pohybují nebo již dříve pohybovaly a jejich jednání bylo spojováno se specifickými následky, jako je například sjednání určitého typu smlouvy.

Dohodu o místě plnění, jejíž smyslem není přesun skutečného místa plnění jedné ze smluvních stran, ale naopak pouze určení příslušného soudu pro řešení konkrétního sporu, je třeba posuzovat podle článku 17, a nikoliv podle článku 5 odst. 1 Úmluvy. Takováto dohoda bude platná pouze za předpokladu, že jsou splněny podmínky v článku 17 Úmluvy na ni kladené. Místo plnění obecně jsou smluvní strany oprávněny si vybrat zcela neomezeně, zejména pokud je však účelem jeho výběru volba příslušného soudu k řešení sporu.“

Faktický stav

Jedná se o spor mezi německou společností Mainschiffahrts – Genossenschaft eG (dále jen „MSG“) a francouzskou společností Les Gravières Rhénanes (dále jen „Gravières Rhénanes“), který vznikl v souvislosti s požadovanou náhradou škody, kterou žádala německá společnost po společnosti francouzské za to, že poškodila jejich plavidlo, které měla v pronájmu a používala jej pro vnitrostátní plavbu po Rýnu (doprava štěr-

⁷⁾ Viz dřívější rozhodnutí ESD ve věcech 24/76 Estatic Salloti v. RUWA a 25/76 Segoura v. Bonakdarian.

⁸⁾ Rozhodnutí ESD ve věci 221/84 Berghofer v. ASA.

ku). Místo nakládky a vykládky bylo ve většině případů na francouzském území. Podle názoru německé společnosti došlo k poškození plavidla v důsledku použití k vykládce nevhodného zařízení. V rámci komunikace mezi smluvními partnery byla v obchodní korespondenci zahrnuta i prorogační doložka tohoto znění: „Místo plnění Würzburg a soudy tohoto místa jsou pro řešení veškerých sporů výlučně příslušné.“ Navíc i veškeré faktury adresované francouzské společnosti volbu tohoto soudu obsahovaly. Francouzská společnost veškeré faktury platila a nikdy neměla žádných námitek. Německá společnost tak podala žalobu u tohoto německého soudu.

Případ došel až k německému Spolkovému soudu (*Bundesgerichtshof*), který samotný navrhl dva možné postupy. Buď se v tomto konkrétním případě jedná o doložku, kdy místem plnění bylo zvoleno místo příslušné pro projednávání sporu (je třeba splnit veškeré formální požadavky článku 17 Úmluvy), je tedy dána příslušnost německých soudů, nebo je příslušnost německých soudů dána s odkazem na článek 17 o mezinárodních obchodních zvyklostech. Z důvodu množství problematických otázek nakonec přerušil řízení a obrátil se s následujícími otázkami k Evropskému soudnímu dvoru:

„Lze vnímat ústní dohodu o místě plnění, jejímž skutečným účelem není přesunutí místa plnění dle článku 5 odst. 1 Úmluvy, jako dohodu prorogační směrem k určení příslušnosti konkrétních sporů – tzv. abstraktní dohoda o místě plnění?“

Pokud ne, lze hovořit o vzniku prorogační smlouvy dle mezinárodních obchodních zvyklostí, pokud jedná ze stran nereaguje na obchodní korespondenci druhé strany, která předmětnou doložku obsahuje? Lze za dostatečné považovat, pokud je prorogační doložka obsažena na všech fakturách, které druhá strana bez námitek směrem k prorogaci platí?“

Evropský soudní dvůr se nejprve vyjádřil ke druhé z položených otázek. Zdůraznil nutnost restriktivního výkladu podmínek platnosti prorogační doložky v článku 17 Úmluvy, a to proto, aby byly vyloučeny případy, kdy bude příslušných několik soudů najednou. Opět (jako i v jiných rozhodnutích, viz výše) zdůraznil roli soudu, která primárně spočívá v úkolu zjistit, zda zde byla skutečně přítomna vůle obou smluvních stran směrem k prorogaci. Nicméně do úvahy je nutno brát i odvětvové zvyklosti mezinárodního obchodu, pokud se jedná o odvětví, v němž se obě smluvní strany pohybují. To ale bez dalšího neznamená, že není třeba zkoumat existenci onoho konsenzu smluvních stran. Použití mezinárodních obchodních zvyklostí dle článku 17 Úmluvy má vést k odstranění formalismu, zjednodušení a zrychlení kontraktace v mezinárodním obchodě, kdy hlavním cílem je její zefektivnění. Proto skutečnost, že jedna ze smluvních stran nereaguje na obchodní korespondenci (obsahující předtištěnou prorogační doložku) druhé smluvní strany, platí faktury (rovněž obsahující předtištěnou prorogační doložku), lze považovat za souhlas s provedenou prorogací, pokud je takové jednání považováno v daném odvětví mezinárodního obchodu za zvyklost. Otázkou pro národní soud zůstává, zda je daný závazek závazkem z oblasti mezinárodního obchodu a nalezení oněch odvětvových obchodních zvyklostí, nikoliv ovšem dle práva národního, ale dle konkrétního odvětví mezinárodního obchodu. V našem konkrétním případě tak není pochyb, že se jedná o oblast mezinárodního obchodu i o jeho stejné odvětví (oba smluvní subjekty podnikají v oblasti vnitrozemské plavby – musely tedy konkrétní zvyklosti dobře znát). Pokud je tedy takové chování v tomto odvětví spojeno s danými následky, je třeba je aplikovat i v tomto případě. Za splnění všech výše uvedených podmínek pak nezbyvá než na druhou z položených otázek odpovědět kladně. K první z položených otázek uvedl Evropský soudní dvůr následující: K této otázce je třeba se vyjadřovat pouze za předpokladu, že národní soud zjistí, že žádná taková obchodní zvyklost (která by platnost vzniku prorogační doložky v našem konkrétním případě potvrdila) neexistuje. Pak lze volbu místa plnění (jejímž skutečným účelem je volba příslušného soudu pro řešení sporu) akceptovat pouze za předpokladu, že splní zejména formální požadavky kladené na prorogaci samotnou v článku 17 Úmluvy.

96. Rozhodnutí C-159/97 – Trasporti Castelletti Spedizioni Internazionali SpA v. Hugo Trumpy SpA

„Souhlas smluvních stran s prorogací je presumován tam, kde jejich jednání má takovéto předem specifikované následky, jedná-li se o odvětvovou mezinárodní obchodní zvyklost, a to toho odvětví, ve kterém se smluvní strany pohybují, měly tedy tuto zvyklost znát.“

Existence mezinárodní obchodní zvyklosti v konkrétním odvětví je dána tam, kde určitému jednání připisují subjekty působící v tomto odvětví předem specifikované následky. Pro aplikaci takovéto mezinárodní obchodní zvyklosti není potřeba, aby byla platná ve všech státech, a to ani ve všech státech členských. Specifické požadavky na publikaci těchto mezinárodních obchodních zvyklostí nelze ve všech obecně požadovat.

Specifické požadavky na prokázání existence mezinárodní obchodní zvyklosti musí být konstruovány s ohledem na konkrétní odvětví mezinárodního obchodu. Od požadavků národního práva je třeba odhlížet.

Znalost mezinárodní obchodní zvyklosti je třeba posuzovat u původních smluvních stran ve vztahu k prorogaci samotné. Státní příslušnost těchto smluvních stran je z tohoto pohledu irelevantní.

Otázky výběru soudu příslušného pro řešení sporu lze posuzovat pouze z hlediska požadavků na něj kladených v článku 17 Úmluvy. Otázky jiné, jako například spojení mezi zvoleným soudem a závazkem samotným, otázky odpovědnosti jedné ze stran, jsou s požadavky v článku 17 Úmluvy zcela nesouvisející.“

Faktický stav

V tomto případě šlo o spor mezi italskou společností Trasporti Castelletti Internazionali SpA (dále jen „Castelletti“) a italskou společností Hugo Trumpy SpA (která však působila jako zástupce dánského dopravce Lauritzen Reefers A/S, dále jen „Lauritzen“). Jednalo se o otázku náhrady škody na zboží, které bylo poškozeno při vykládce společností Lauritzen poté, co bylo dopravováno z Argentiny do Itálie. Italská společnost se obrátila na italské soudy, nicméně společnost Hugo Trumpy SpA vznesla námitku nepřislušnosti. Podle jejího názoru byly příslušné soudy anglické, prorogační doložka byla obsažena v náložných listech (v anglickém jazyce). Příklad došel až k italskému Nejvyššímu Kasačnímu soudu (*Corte Suprema di Cassazione*), který přerušil řízení a obrátil se se čtrnácti otázkami (všechny se týkaly významu a použití mezinárodních obchodních zvyklostí podle článku 17 Úmluvy) k Evropskému soudnímu dvoru. Z položených otázek vybíráme pro naše účely ty nejvýznamnější.

„Článek 17 Úmluvy hovoří o tom, že se strany musejí na prorogaci „dohodnout“, je tedy patrný projev vůle obou smluvních stran. Lze za tento projev vůle považovat i nedbalost jedné ze smluvních stran, tzn. situaci, kdy si doložky obsažené v náložném listu nevšimla?

Jaké jsou požadavky na mezinárodní obchodní zvyklosti? Je třeba prorogační doložku sepsat samostatně, nebo může být inkorporována mezi množstvím jiných obchodních podmínek? Musí být jazyk prorogační doložky jazykem určeným na základě státní příslušnosti smluvních stran, nebo se může jednat o jakýkoliv jazyk užívaný v mezinárodním obchodě?

Musí být mezi prorogovaným soudem, stranami nebo smlouvou samotnou nějaká vazba?

Jakým způsobem se obchodní zvyklosti stávají obchodními zvyklostmi?

Jakým způsobem je třeba tyto obchodní zvyklosti publikovat?

Musí být daná obchodní zvyklost známá na území všech členských států ES/EU?

Může být obchodní zvyklost v rozporu s kogentními normami právního řádu daného státu?

Kdo musí být s obchodními zvyklostmi obeznámen?“

Protože všechny položené otázky směřovaly na použití (odvětvových) obchodních zvyklostí ve smyslu článku 17 Úmluvy, podal Evropský soudní dvůr v tomto rozhodnutí jejich poměrně podrobnou charakteristiku a stanovil formální podmínky pro prorogaci soudu za použití obchodních zvyklostí. Evropský soudní dvůr rozdělil svou argumentaci (vzhledem k množství položených otázek) do pěti částí. První část argumentace Evropského soudního dvora se věnovala otázce „nutného souhlasu smluvních stran s prorogační dohodou“. Zde Evropský soudní dvůr uvedl, že začlenění možnosti formovat prorogační dohodu dle mezinárodních obchodních zvyklostí bylo především reakcí na rozvíjející se kontraktaci v mezinárodním obchodě a na potřeby mezinárodního obchodu samotného. Přesto je i nadále hlavním úkolem národního soudu zkoumat, zda zde skutečná vůle k uzavření prorogační dohody existovala, nebo ji lze s odkazem na mezinárodní zvyklosti alespoň presumovat. V druhé části své argumentace se Evropský soudní dvůr zabýval samotným použitím mezinárodních obchodních zvyklostí. Národní soud má tedy posoudit, zda jde v případě konkrétního právního vztahu o transakci z oblasti práva mezinárodního obchodu, a dále, jakým obchodním zvyklostem tato transakce podléhá, a to nikoliv z pohledu národního práva, ale právě z pohledu konkrétního odvětví mezinárodního obchodu, do něhož daný právní vztah spadá. Daná norma tak bude mezinárodní obchodní zvyklostí, pokud ji obchodníci, v tomto odvětví se pravidelně pohybující, dodržují. V žádném případě se nemusí jednat o normu, která je platná globálně, tedy ve všech státech, ale ani ve všech členských státech. Základním determinantem tak bude skutečnost, zda je tato norma dodržována samotnými obchodníky, kteří se v daném odvětví pohybují. Známost takovýchto norem veřejnosti nelze brát jako podmínku jejího vzniku. Třetí část své argumentace zaměřil Evropský soudní dvůr na konstrukci prorogační doložky samotné. Požadavky její platnosti nalezneme výhradně v článku 17 Úmluvy (nyní 23 Nařízení). Smluvní státy nejsou oprávněny stanovit další formální podmínky její platnosti (nemůže tedy dojít ani ke střetu s kogentními normami daného právního řádu).⁹⁾ Ve čtvrté části své argumentace se Evropský soudní dvůr zaměřil na smluvní strany samotné a jejich znalost obchodních zvyklostí (které smluvní strany, do jaké míry, je nutná publicita?). Evropský soudní dvůr

⁹⁾ Viz rozhodnutí ESD ve věci 150/80 Elefanten Schuh v. Jacqmain.

vztáhl požadavek znalosti obchodních zvyklostí na původní strany a bez ohledu na jejich státní příslušnost (např. ve vztahu k jazyku, v jakém je doložka napsána). Ani požadavek publicity nemusí být proto, aby obchodní zvyklost účinkovala, splněn. Základem je její použití a známost v konkrétním odvětví práva mezinárodního obchodu, kde tato zvyklost připisuje určitému chování předem specifikované (a všem v tomto odvětví se pohybujícím dobře známé) právní následky. V poslední části své argumentace se pak Evropský soudní dvůr zaměřil na možnou limitaci výběru příslušného soudu, konstatuje, že žádná omezení v tomto směru dána nejsou. Úmluva má primárně sloužit k posouzení otázek příslušnosti soudů, jiné otázky (např. otázky hmotného práva, vazbu mezi místem plnění a příslušným soudem, limitaci odpovědnosti apod.) ale neřeší.

IV. Závěr

Možnost výběru soudiště patří k nesporným výhodám, které jsou nabízeny stranám sporu. Námatkově lze uvést předvídatelnost aplikace procesních norem, norem mezinárodního práva soukromého i tzv. mezinárodně kogentních norem.

Záludnosti gramatického výkladu Nařízení Brusel I v jeho českém překladu

aneb když slova mnoho neznamenaají

PAVEL SIMON, PETR ŠUK

Jestliže v oblasti vnitrostátního práva je gramatický výklad právního předpisu „pouhým prvotním přiblížením se k právní normě“,¹⁾ přičemž další metody interpretace práva jsou nezbytné pro zodpovězení otázky *quid iuris*, v oblasti práva komunitárního platí uvedené dvojnásob. Předpisy *acquis communautaire* nezřídka obsahují pojmy si- ce známé z práva vnitrostátního, nicméně mající více či méně odlišný význam, a navíc primárně nevznikají v českém jazyce, do kterého jsou teprve překládány s rizikem vzniku chyb a nepřesností.

Trnitá cesta přiblížení se k normám Nařízení Brusel I

Ideál interpretace komunitárního práva formuloval Evropský soudní dvůr ve slavném rozsudku ve věci *CILFIT*,²⁾ v němž ke zvláštním obtížím při výkladu práva ES uvedl následující: „Je třeba vzít v úvahu, že právní předpisy Společenství jsou sepsány v několika jazycích a že jsou současně závazné různé jazykové verze; výklad ustanovení právního předpisu

Společenství tak vyžaduje srovnání různých jazykových verzí. Dále je třeba poznamenat, že i v případě naprosté shody různých jazykových verzí právo Společenství používá vlastní terminologii. Kromě toho je třeba ještě zdůraznit, že právní pojmy nemají nutně stejný význam v právu Společenství a v různých vnitrostátních právech. Konečně každé ustanovení práva Společenství je třeba posuzovat v jeho celkové souvislosti a vykládat s ohledem na všechna ustanovení tohoto práva, jeho cíle a stav vývoje k datu, kdy má být dotčené ustanovení práva uplatněno.“³⁾

Ide o ideál, jehož může bez potíží dosáhnout snad jen Dworkinův ideální soudce Herkules.⁴⁾ My, oby-

¹⁾ Např. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 17. 12. 1997, sp. zn. Pl. ÚS 33/97, Sb. n. u. US Svazek č. 35; Nález č. 151, str. 109, publ. pod č. 584/2004 Sb.; Nález Ústavního soudu ČR ze dne 4. 2. 1997, sp. zn. Pl. ÚS 21/96, Sb. n. u. US Svazek č. 7; Nález č. 13, str. 87, publ. pod č. 63/1997 Sb.

²⁾ Rozsudek ze dne 6. 10. 1982, 283/81 Srl CILFIT a Lanificio di Gavardo SpA v. Ministerstvo zdravotnictví, Sb. rozh. 1982, str. 03415.

³⁾ Citováno dle českého překladu, uveřejněného na <http://curia.europa.eu/cs/content/juris/index.htm>.

⁴⁾ Dworkin, R.: Když se práva berou vážně. Oikoymenth, Praha 2001.

Mgr. Pavel Simon,
soudce Okresního soudu
v Chebu a lektor Justiční
akademie ČR

Mgr. Petr Šuk,
soudce Krajského soudu
v Ústí nad Labem,
pobočka Liberec, lektor
Justiční akademie ČR

PRÁVNÍ FÓRUM 12 2007

4. ročník
28. 12. 2007

Judikatura ESD v oblasti evropského justičního prostoru ve věcech civilních

Část XI.

Nařízení Brusel I ve světle judikatury Evropského soudního dvora

N. ROZEHNALOVÁ, V. HRADILOVÁ, J. KNAPOVÁ,
R. KALIŠ, M. ORGONÍK

Prof. JUDr.
Naděžda Rozeňhalová, CSc.,
Mgr. Veronika Hradilová,
Mgr. Jana Knapová,
Mgr. Roman Kališ,
Mgr. Martin Orgoník,
katedra mezinárodního
a evropského práva
Právnické fakulty
Masarykovy univerzity
v Brně

I. Další problémy týkající se prorogačních dohod

V této části seriálu pokračujeme analýzou článku 17 (dnes článku 23 Nařízení) a dále se budeme věnovat pozornost jednak propojení článku 17 a článku 18 (dnes článku 24 Nařízení), jednak samotnému článku 18.

Jak jsme již uvedli v první části rozhodnutí k tomuto článku, vyvolává problematika prorogačních dohod řadu otázek. Jednou je i koncepce výlučnosti tak, jak je uvedena v Nařízení, a otázka vzájemných žalob.

97. Rozhodnutí C 23/78 Nikolaus Meeth v. Glacetal S. á. R. L.

„Článek 17 odst. 1 Úmluvy nemůže být vykládán tak, že zakazuje smlouvu, podle které dvě strany kupní smlouvy s domicilem v různých státech mohou být žalovány pouze před jejich vlastními soudy. Existuje-li doložka o příslušnosti stejná jako je ta, která je popsána v odpovědi na první otázku, článek 17 odst. 1 nemůže být vykládán jako zakazující soudu, u něž bylo žalováno na základě této doložky, aby vzal v úvahu protinárok související se sporným právním vztahem.“

Faktický stav

Na základě písemné smlouvy se společnost Glacetal s místem podnikání ve Francii zavázala dodat izolační sklo podniku pana Meetha (výrobce oken se sídlem ve Spolkové republice Německo). Ve smlouvě stálo, že použitelným právem bude německé právo; místem splnění závazku obou smluvních stran budou prostory pana Meetha; a že pokud pan Meeth bude žalovat společnost Glacetal, budou pravomocnými soudy pouze soudy francouzské. Naopak v případě, že společnost Glacetal bude žalovat pana Meetha, budou pravomocnými pouze soudy německé.

Poté, co pan Meeth nezaplátil za některé dodávky, podala společnost Glacetal žalobu na zaplacení dlužné částky u německého soudu v Trieru (tedy u soudu státu, v němž měl domicil žalovaný), který panu Meethovi nařídil uvedenou částku zaplatit. V průběhu tohoto řízení však vznesl pan Meeth protinárok ve formě nároku na náhradu škody za údajné pozdní dodávky ze strany společnosti Glacetal. Soud prvního stupně však tento protinárok odmítl vzít v úvahu z důvodu jeho nedostatečného prokázání. Pan Meeth se proti rozhodnutí soudu prvního stupně odvolal k *Oberlandgericht* (Vrchní zemský soud) v Koblenzi. Ten rozhodl, že společnost Glacetal má na požadovanou platbu právo. Co se týče protinároku pana Meetha, soud rozhodl, že tento nárok nelze uplatnit z důvodu existence smluvní doložky, která nedovoluje uplatnění protinároku před německými soudy. Proti tomuto rozhodnutí se pan Meeth odvolal k *Bundesgerichtshof* (Spolkový soudní dvůr), který následně vznesl dvě interpretační otázky týkající se článku 17 Úmluvy k Evropskému soudnímu dvoru (ESD).

„1. Dovoluje první odstavec článku 17 Úmluvy dohodu, dle které dvě strany kupní smlouvy, s domicilem v různých státech, mohou být žalovány pouze před jejich národními soudy?

2. Pokud smlouva dovolená prvním odstavcem článku 17 Úmluvy obsahuje doložku zmíněnou v předchozí otázce, znamená to, že tato doložka automaticky vylučuje možnost uplatnění protinároku, který si přeje jedna ze stran uplatnit jako odpověď na nárok druhé strany pocházející z uvedené smlouvy a uplatněný před soudem, který je pravomocný k rozhodování tohoto hlavního nároku?“

ESD uvedl, že soud má dle článku 17 výlučnou pravomoc. Existuje-li dohoda zakládající vzájemnou pravomoc, jako je tomu v tomto případě, vyvstávají zde obtíže. Důvodem je to, že článek 17 počítá s volbou jediného soudu nebo soudu jediného státu. Toto znění, založené na všeobecně rozšířené obchodní praxi, nemůže být nicméně vykládáno tak, že vylučuje právo stran dohodnout se na pravomoci dvou nebo více soudů, které mají řešit jejich případné spory. Tento výklad je ospravedlněn skutečností, že článek 17 je založen na uznání svobodné vůle smluvních stran rozhodnout, které soudy mají mít pravomoc řešit jejich případné spory, jiné než ty, které jsou výslovně vyloučeny druhým odstavcem článku 17. Toto platí zejména tam, kde smluvní strany určily vzájemnou pravomoc soudů uvedených v obecném pravidlu obsaženém v článku 2 Úmluvy. Článek 17 odst. 1 tedy nemůže být vykládán ve významu, že zakazuje dohodu, pomocí níž smluvní strany kupní smlouvy domicilované v různých státech určily pravomoc pouze svých vlastních soudů.

Ke druhé otázce ESD uvedl, že rozsah pravomoci soudů rozhodnout o protinároku jedné ze stran musí být určen s ohledem na potřebu respektovat svobodnou vůli stran (na které je založen článek 17) a současně s ohledem na potřebu zamezit nadbytečnému řízení (tzn. potřebě, která tvoří základ Úmluvy jako celku, jehož součástí je i článek 17). Ve světle obou těchto cílů nemůže být článek 17 vykládán tak, že brání soudu, před nímž bylo zahájeno řízení na základě prorogační doložky, aby se zabýval protinárokem jedné ze stran souvisejícím se sporným právním vztahem, pokud má tento soud zato, že je to v souladu se zněním i duchem doložky přiznávající mu pravomoc.

Otázka formy prorogační dohody byla již vícekrát zmíněna v minulém čísle. Zde se k ní vracíme v poněkud jiných souvislostech, kdy povaha právního vztahu podmiňuje formu vyjádření souhlasu.

98. Rozhodnutí 71/83 *Partenreederei ms. Tilly Russ and Ernest Russ v. NV Haven & Vervoerbedrijf Nova and NV Goeminne Hout*

„Doložka o pravomoci obsažená v tištěných podmínkách obsažených na námořním konosamentu splňuje podmínky stanovené článkem 17 Úmluvy; pokud dohoda obou stran těchto podmínek obsahujících tuto doložku byla vyjádřena písemně, nebo doložka o pravomoci byla podstatou dřívější ústní dohody mezi stranami výslovně se týkající této doložky, pak v tomto případě musí být konosament podepsaný přepravcem považován za písemné potvrzení ústní dohody; nebo pokud konosament spadá do rámce pokračujícího obchodního vztahu mezi stranami, tak pokud je stanoveno, že se vztah řídí obecnými podmínkami obsahujícími doložku o pravomoci, týkající se vztahu mezi přepravcem a třetí stranou držící konosament, podmínky obsažené v článku 17 Úmluvy jsou splněny, pokud doložka o pravomoci byla uznána za platnou mezi přepravcem a odesílatelem a pokud na základě příslušného národního práva třetí strana, po získání konosamentu, vstoupila do práv a povinností odesílatele.“

Faktický stav

Dne 28. dubna 1983 byla ESD doručena žádost belgického kasačního soudu o zodpovězení předběžné otázky týkající se výkladu článku 17 Úmluvy. Otázka vyvstala v řízení mezi belgickou společností NV Goeminne Hout a německými lodními přepravci společností Tilly Russ a panem Ernestem Russem z Hamburku. Uvedené řízení se týkalo platnosti doložky o pravomoci obsažené v námořním konosamentu ze 16. srpna 1976.

Dne 7. září 1976 došlo v Antverpách k doručení dodávky dřeva, které bylo předmětem konosamentů. Vzhledem k tomu, že část dodávky byla poškozená a část úplně chyběla, podala společnost Goeminne Hout u obchodního soudu v Antverpách žalobu na náhradu škody.

Tilly Russ namítla nedostatek pravomoci antverpského soudu, opírající se o prorogační doložku obsaženou na zadní straně každého z konosamentů. Tato doložka obsahovala prohlášení, že: „každý spor pocházející z tohoto konosamentu bude rozhodován soudy v Hamburku.“ Soud v Antverpách však i přes tuto námítku rozhodl, že je pravomocným soudem a rozhodl ve prospěch společnosti Goeminne Hout. Toto rozhodnutí bylo následně potvrzeno i odvolacím soudem v Antverpách. Proti tomuto rozhodnutí se Tilly Russ odvolala ke kasačnímu soudu.

Kasační soud vznesl k ESD tuto otázku:

„Může být konosament, který byl vydán přepravcem odesílateli, považován, s ohledem na příslušnou všeobecně uznávanou praxi, za ‚písemnou dohodu‘ nebo ‚dohodu doloženou písemně‘ mezi stranami ve smyslu ustanovení článku 17 Úmluvy, a pokud ano, použije se i ve vztahu ke třetí straně, která je držitelem tohoto konosamentu?“

Pokud jde o první část otázky, ESD uvedl, že v případě prorogační doložky obsažené v podmínkách vytištěných na konosamentu podepsaném přepravcem, je podmínka ‚písemné dohody‘ ve smyslu článku 17 Úmluvy splněna jen tehdy, kdy odesílatel písemně vyjádřil souhlas s podmínkami obsahujícími tuto doložku, a to buď přímo v tomto dokumentu, anebo v dokumentu samostatném. Pouhé vytištění prorogační doložky na zadní části konosamentu nesplňuje podmínky článku 17 Úmluvy, protože tento způsob nedává záruku, že druhá strana s doložkou skutečně souhlasila. Dále ESD uvedl, že pokud bylo prokázáno, že doložka obsažená v podmínkách vytištěných na konosamentu byla předmětem dřívější ústní dohody mezi stranami výslovně se týkající doložky o pravomoci a že konosament podepsaný přepravcem byl považován za písemné potvrzení této ústní dohody, takováto doložka by splnila podmínky uvedené v článku 17 Úmluvy i v případě, že nebyla podepsána odesílatelem, a obsahovala tedy pouze podpis přepravce. ESD navíc uvedl, že zmíněná doložka, která nebyla podepsána odesílatelem, může přesto splňovat podmínky obsažené v článku 17 Úmluvy, pokud při neexistenci předchozí ústní dohody týkající se této doložky bylo prokázáno, že dotčený konosament spadl pod rozsah trvalého (pokračujícího) obchodního vztahu mezi odesílatelem a přepravcem, a pokud je tímto potvrzeno, že tento vztah se jako celek řídí obecnými podmínkami obsahujícími prorogační doložku vytvořenou autorem písemného potvrzení (v našem případě přepravcem), a pokud tyto konosamenty jsou všechny vydány na předtištěných formulářích systematicky obsahujících takovouto doložku o pravomoci. Za těchto okolností by bylo v rozporu s dobrou vírou neuznat existenci dohody o pravomoci.

V odpovědi na druhou část otázky ESD uvedl, že v případě, kdy je doložka obsažená v konosamentu platná mezi odesílatelem a přepravcem, a vzhledem k tomu, že třetí strana, která nabyla konosament, vstupuje do práv a povinností odesílatele podle příslušného národního práva, bylo by umožnění třetí straně vyhnout se výlučné pravomoci obsažené v konosamentu z důvodu, že nedala výslovně najevo svůj souhlas, cizí účelu článku 17 Úmluvy. Za výše uvedených okolností nemůže nabytí konosamentu přiznat třetí straně více práv, než která měl odesílatel. Třetí strana držící konosament je tak nadána všemi právy a ve stejnou chvíli i všemi povinnostmi, které jsou obsahem konosamentu, a to včetně těch týkajících se pravomoci.

99. Rozhodnutí C 201/82 *Gerling Konzern Speziale Kreditversicherungs – AG and others v. Amministrazione del Tesoro dello Stato*

„1. První odstavec článku 17 Úmluvy musí být vykládán v tom významu, že v případě smlouvy o pojištění uzavřené mezi pojišťovatelem a pojistníkem a sjednané ve prospěch pojistníka a sloužící ku prospěchu třetích osob, která obsahuje doložku o pravomoci týkající se řízení, která mohou být zahájena těmito třetími osobami, mohou se tyto osoby doložky dovolávat (a to i v případě, že uvedenou doložku nepodepsaly) v případě, že mezi pojišťovatelem a pojistníkem byla splněna podmínka písemnosti stanovená článkem 17 Úmluvy, a v případě, že byl dán jasně najevo souhlas pojišťovatele.“

2. Článek 18 Úmluvy musí být vykládán ve významu, že umožňuje žalovanému nejen zpochybnit pravomoc soudu, ale ve stejnou chvíli předložit alternativně i obhajobu ve věci, aniž by ztratil právo vznést námítku nedostatků pravomoci.“

Faktický stav

Dne 6. srpna 1982 byla Evropskému soudnímu dvoru (ESD) doručena žádost italského *Corte suprema di cassazione* (Nejvyšší kasační soud) o zodpovězení dvou interpretačních otázek týkajících se článků 17 a 18 Úmluvy, které vyvstaly v řízení mezi pojišťovací skupinou Gerling a italským ministerstvem financí (na které pře-

šla práva národní dopravní asociace Ente Autotransporti Merci, která byla v likvidaci). Žalobce v tomto sporu usiloval o navrácení částky odpovídající finanční sankci, daním a clům a doplňkovým poplatkům souvisejícím s řadou dopravních operací uskutečněných v rámci systému TIR, které se následně ukázaly být protiprávní podle italského práva. Tento nárok byl uplatněn vůči skupině Gerling, se kterou byla uzavřena smlouva o pojištění. Smlouva mezi skupinou Gerling a Mezinárodním svazem silničních dopravců (International Road Transport Union), uzavřená mj. i ve prospěch všech národních dopravních asociací, obsahovala doložku o pravomoci tohoto znění:

„V případě sporu mezi společností a jednou z národních dopravních asociací má asociace právo trvat na řízení před soudem státu, v němž se nachází její sídlo, a na použití právního řádu tohoto státu.“

Na základě této doložky podalo italské ministerstvo financí proti pojišťovací skupině Gerling žalobu u okresního soudu v Římě. Gerling však uvedla, že uvedená doložka o pravomoci nebyla podepsána asociací Ente Autotransporti Merci ani italským ministerstvem financí, a nespĺňuje tak podmínky obsažené v článku 17 Úmluvy.

V dalším řízení proto italský *Corte suprema di cassazione* (Nejvyšší kasační soud) vznesl dvě interpretační otázky k ESD:

„1. V případě, kdy byla smlouva řádně podepsána smluvními stranami a byla v ní zahrnuta jednou ze stran, z její vlastní iniciativy a v zájmu osob ze smlouvy oprávněných, doložka o pravomoci týkající se řízení, která mohou být zahájena uvedenými oprávněnými osobami (beneficiáři), použije se požadavek týkající se písemné formy uvedený článkem 17 Úmluvy rovněž ve prospěch těchto beneficiářů?

2. Má dostavení se žalovaného k jednání u soudu, před nímž bylo zahájeno řízení, účinek potvrzení pravomoci tohoto soudu (dle článku 18) i v případě, že žalovaný vstupující do řízení, kromě uvedení námítky zpochybňující pravomoc soudu, rovněž alternativně uvede i obhajobu v předmětné věci?“

ESD uvedl, že článek 17 Úmluvy vyžadující písemnost mezi stranami smlouvy nemá za cíl podrobit třetí stranu, která má z doložky o pravomoci prospěch a která se jí dovolává, stejnému požadavku, tzn. písemnému souhlasu s ní. Za těchto okolností má ESD zato, že pojišťovatel, který jasně vyjádřil svůj souhlas ve znění smlouvy, nemůže namítat vyloučení pravomoci dohodnutého soudu pouze z toho důvodu, že strana mající prospěch z požadavku uloženého jiným, není stranou smlouvy, a nespĺnila tak osobně požadavek písemnosti zakotvený v článku 17 Úmluvy. Tento pohled je možné podpořit i poukazem na část třetí Úmluvy týkající se pravomoci ve věcech pojištění. Článek 12 Úmluvy dovoluje stranám odchýlit se dohodou od části třetí, přičemž toto právo dává pojištěnci, pojištěnému a beneficiáři. Je tedy zřejmé, že Úmluva výslovně umožňuje doložku určující pravomoc nejen ve prospěch držitele pojistky (jako smluvní strany smlouvy), ale rovněž ve prospěch pojištěných a beneficiářů, kteří nemusejí být smluvní stranou smlouvy, pokud, tak jako v tomto případě, jsou jimi osoby odlišné, jejichž identita může být v chvíli podpisu smlouvy dokonce neznámá. Z toho plyne, že pokud by požadavek formy obsažený v článku 17 byl chápán tak, že vyžaduje, aby osoby pojištěné nebo beneficiáři (kteří nejsou smluvními stranami smlouvy, nýbrž osobami, v jejichž prospěch je doložka o pravomoci vytvořena) výslovně podepsali uvedenou doložku, došlo by k jejich nesmyslnému omezení, protože by se jednalo o formalitu, kterou by tyto osoby mohly jen velmi obtížně splnit.

Pokud jde o druhou otázku, ESD odkázal současně i na svá rozhodnutí ve věcech 150/80,¹⁾ 27/81²⁾ a 25/81.³⁾

Další otázkou, kterou je zajímavé zkoumat, je časová působnost normy. Vzhledem k datu vstupu Úmluvy v platnost jde o poněkud překonaný problém. Nicméně v odůvodnění se objevila řada zajímavých názorů na otázku platnosti a neplatnosti úpravy dle národního práva.

100. Rozhodnutí C 25/79 Sanicentral GmbH v. René Collin

„Články 17 a 54 Úmluvy musejí být vykládány tak, že v soudních řízeních zahájených po vstupu této Úmluvy v platnost musejí být prorogační doložky obsažené v pracovních smlouvách uzavřených před tímto datem považovány za platné dokonce i v případech, ve kterých by byly považovány za neplatné podle národního práva platného v době, kdy byla předmětná smlouva uzavřena.“

Faktický stav

Dne 12. února 1979 byla Evropskému soudnímu dvoru doručena žádost francouzského kasačního soudu (*Cour de cassation*) o zodpovězení předběžné otázky týkající se výkladu článků 17 a 54 Bruselské úmluvy, která v souladu se svým článkem 62 vstoupila v platnost 1. února 1973.

¹⁾ Judgment of 24/06/1981, Elefanten Schuh GmbH / Jacqmain.

²⁾ Judgment of 22/10/1981, Rohr / Ossberger.

³⁾ Judgment of 31/03/1982, C. H. W. / G. J. H.

Otázka vyvstala v průběhu řízení o žalobě týkající se porušení pracovní smlouvy, která obsahovala doložku určující pravomoc německých soudů pro spory mezi francouzským pracovníkem, trvale bydlícím ve Francii, a německou společností, která jej zaměstnávala ve Spolkové republice Německo. Uvedená pracovní smlouva byla uzavřena 27. listopadu 1971, k jejímu porušení došlo 8. prosince 1971 a soudní řízení bylo zahájeno 27. listopadu 1973. S ohledem na tyto skutečnosti se *Cour de cassation* dotázal, zda doložka příznávající pravomoc (prorogační doložka) je účinná i v případě pracovní smlouvy uzavřené před vstupem v platnost této Úmluvy, nebo zda „pokud jde o ochranu zaměstnanců, se tato ustanovení týkají naprosto podstaty smlouvy a musejí být účinné pouze pro smlouvy uzavřené po jejím vstupu v platnost“. *Cour de cassation* formuloval otázku takto:

„Musí být při aplikaci článku 54 Úmluvy článek 17 vykládán tak, že v případě, že řízení bylo zahájeno po 1. únoru 1973, mají být doložky o pravomoci obsažené v pracovních smlouvách uzavřených před 1. únorem 1973, které by byly považovány za neplatné z pohledu národní legislativy platné v době uzavření smlouvy, napříště považovány za platné, bez ohledu na datum uzavření smluv mezi stranami a bez ohledu na dobu výkonu předmětné práce?“

Z uvedené otázky plyne, že *Cour de cassation* správně uznal, že pracovní právo spadá do rozsahu aplikace Úmluvy a že spor pocházející z pracovní smlouvy uzavřené po 1. únoru 1973 podléhá Úmluvě a zejména pak jejímu článku 17 týkajícího se prorogace pravomoci. Vzhledem ke skutečnosti, že pracovní smlouva byla porušena 8. prosince 1971 a že soudní řízení nebylo zahájeno až do 27. listopadu 1973, tzn., že bylo zahájeno až poté, co Úmluva vstoupila v platnost, zabýval se *Cour de cassation* významem článku 54 Úmluvy. Tento článek uvádí, že ustanovení této Úmluvy se vztahují pouze na řízení zahájená a veřejné listiny vypracované po vstupu této Úmluvy v platnost. *Cour de cassation* se v této souvislosti zeptal, zda prorogační doložka uvedená v pracovní smlouvě, která by byla považována za neplatnou dle francouzské právní úpravy platné před 1. únorem 1973, získá platnost dnem nabytí účinnosti této Úmluvy.

V odpovědi na uvedenou otázku je třeba uvést, že Úmluva se na jednu stranu nedotýká hmotněprávních pravidel, na druhou stranu však usiluje o rozdělení civilní pravomoci mezi soudy členských států, a proto se národní procesní předpisy nepoužijí na záležitosti upravené Úmluvou. Svou podstatou je písemná doložka o pravomoci nacházející se v pracovní smlouvě volbou soudní pravomoci a jako taková nemá žádné právní následky až do chvíle zahájení soudního řízení. Datum zahájení řízení je tak relevantním datem pro účely posouzení rozsahu takovéto doložky ve vztahu k právním normám použitelným v tomto čase.

II. Vztahy článku 17 a 18 Úmluvy (článků 23 a 24 Nařízení)

Článek 18 Úmluvy (článek 24 Nařízení) je zařazen ve společném oddíle s článkem 17 (článkem 23) a s nadslovím Ujednání o příslušnosti. Článek 23 Nařízení zakládá pravomoc – příslušnost soudu členského státu na základě podřízení se zahájenému jednání i tam, kde není dána pravomoc dle jiných ustanovení Nařízení. Výjimkou je případ pravomoci dle článku 22.

Samotný článek vzbuzuje řadu dotazů. Některé z nich – jak uvidíme – již ESD zodpovídal. Jiné zůstávají. Jednou z otázek je působnost tohoto článku. V praxi se setkáváme s názorem, že není nutné v tomto případě – napříč znění článku 4, aby existoval vztah osoby k území EU.⁴⁾ K tomuto názoru se nepřikláníme. Nezdá se, že by tomuto názoru svědčila i odborná literatura. Další zajímavou otázkou je míra přesnosti ve vyjádření námítky – tj. zda námitka místní příslušnosti v sobě zahrnuje i námitku nedostatku pravomoci. Zajímavá diskuse je vedena v německé literatuře.⁵⁾

⁴⁾ Článek 22 je postaven na jiných kritériích. Pokud jde o článek 23, v jeho případě postačí, aby jedna osoba měla domicil na území států ES.

⁵⁾ Rozhodnutí Vrchního zemského soudu v Nürnbergu o výkladu námítky místní nepřislušnosti z 1. 6. 2005 – VIII ZR 256/04 „V námitce místní nepřislušnosti je v pochybnostech zahrnuta také námitka mezinárodní nepřislušnosti. Pokud je toto přípuštěno, je námitka nepřislušnosti určena výkladem. Pokud žalovaná strana účinně namítla mezinárodní nepřislušnost, pak nepůsobí dodatečně položená námitka ve věci samé jako důvod příslušnosti podle článku 24 věty první v Nařízení Rady (ES) č. 44/2001, o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních.“ V literatuře, podle německého soudu, panuje jednota o tom, že se námitka na mezinárodní příslušnost musí zohlednit. Je však sporné, jak konkrétně musí tato námitka být formulována a především, zda postačí námitka na místní nepřislušnost. Na základě menšinového názoru musí obžalovaný námitku mezinárodní nepřislušnosti uplatnit výslovně, námitka místní nepřislušnosti přitom nepostačí. Podle zcela většinového názoru je naproti tomu výslovné vyjádření námítky místní nepřislušnosti postradatelné, v pochybnostech se má totiž za to, že je obsažena také v námitce místní nepřislušnosti. V takovém případě je pak výklad proveden se zřetelem na okolnosti konkrétního příkladu.

101. Rozhodnutí 150/80 – Elefanten Schuh GmbH v. Pierre Jacqmain

„Článek 18 Úmluvy se použije i tam, kde strany smlouvou určily soud, který je pravomocný v souladu s článkem 17 Úmluvy.“

„Článek 18 Úmluvy má být interpretován tak, že pravidlo o pravomoci, které obsahuje, se neaplikuje tam, kde žalovaný nevznáší jen námitku proti pravomoci soudu, ale kde se podřídí řízení za předpokladu, že zpochybnění pravomoci nepředchází žádné obraně, pokud jde o skutkovou podstatu, která nevznikla po podřízení se pravomoci, jenž je podle národního procesního práva považováno za první obranu adresovanou soudu.“

„Vzhledem k účelu článku 17 Úmluvy, jenž stanoví formální předpoklady, které musí splňovat prorogační dohoda, smluvní státy nemohou stanovovat formální předpoklady jiné než ty, které jsou obsaženy v Úmluvě. Pokud jsou tato pravidla aplikována na ustanovení týkající se jazyka, který se používá v prorogačních dohodách, tyto implikují, že legislativa smluvního státu nesmí připustit platnost takové dohody výhradně na podkladu, že použitý jazyk není ten předepsaný legislativou.“

Faktický stav

Jednalo se o spor mezi německou společností Elefanten Schuh GmbH a belgickou společností Elefant NV, na straně jedné, a panem Pierrem Jacqmainem, na straně druhé. Jeho předmětem byla částka 3 120 597 belgických franků za propuštění ze zaměstnání bez předchozího upozornění. Pan Jacqmain byl zaměstnán jako obchodní zástupce u německé společnosti Hoffmann GmbH, která se následně přejmenovala na Elefanten Schuh GmbH. Ve skutečnosti pracoval v Belgii, podle instrukcí belgické dceřiné společnosti Elefant, NV. Problémy nastaly v roce 1975 a týkaly se podrobností kolem převodu práv a povinností z pracovní smlouvy z německé společnosti na belgickou. Pan Jacqmain podal následně žalobu k pracovnímu tribunálu v Antverpách proti oběma společnostem. V průběhu řízení německá společnost namítla, že výše uvedený soud není pravomocný, protože pracovní smlouva obsahuje doložku sjednávající pravomoc soudu v Kleve, Německo. Soud tuto námitku odmítl.

Zaujal stanovisko, že tato prorogační doložka nemůže derogovat článek 627 belgického soudního řádu, který v rozporu s výše uvedeným uvádí, že pravomocný je soud místa výkonu zaměstnání.

Odvolací soud přerušil řízení a formuloval interpretační dotazy určené Evropskému soudnímu dvoru, mimo jiné i tyto:

„Lze aplikovat článek 18 Úmluvy, pokud strany založily pravomoc soudu podle článku 17 Úmluvy?“

„Je pravidlo o pravomoci obsažené v článku 18 Úmluvy aplikovatelné, jestliže žalovaný vznesl námitku proti pravomoci soudu, ale zároveň se podřídil jeho pravomoci?“

„Je v rozporu s článkem 17 Úmluvy prohlášení, že prorogační dohoda je neplatná, pokud dokument, který dohodu obsahuje, není sepsán v jazyku, který je nařízen právem smluvního státu pod sankcí neplatnosti, pokud soud státu, před kterým je na dohodu spoléháno, je vázán právem prohlásit rozsudek za neplatný z vlastního podnětu?“

Podle ESD případ předvídaný článkem 17 Úmluvy není jednou z výjimek uvedených v článku 18 Úmluvy. Kromě toho ani obecné schéma, ani účel Úmluvy neposkytují žádný podklad pro konstatování, že strany prorogační dohody uzavřené v souladu s článkem 17 tím zabraňují dobrovolnému podřízení svých sporů jinému soudu než soudu určenému prorogační dohodou. Z toho plyne, že článek 18 Úmluvy se použije i v případech, kde strany v souladu s článkem 17 Úmluvy určily soud, který je pravomocný.

Soud došel k závěru, že existují odlišnosti mezi některými jazykovými verzemi článku 18 Úmluvy. Je otázkou, zda má sloužit k vyloučení pravomoci soudu, kdy se žalovaný musí omezit pouze na námitku proti pravomoci soudu, nebo zda naopak může při dosažení stejného účelu napadat pravomoc soudu i vznášet námitky proti samotné podstatě sporu. Vyjádřil se tak, že článek 18 Úmluvy má být interpretován v tom smyslu, že pravidlo o pravomoci, které obsahuje, se neaplikuje tam, kde žalovaný vznáší nejen námitku proti pravomoci soudu, ale kde se podřídí řízení, a to za předpokladu, že zpochybnění pravomoci nepředchází žádné obraně, pokud jde o skutečnosti, které nevznikly po podřízení se pravomoci, jenž je podle národního procesního práva považováno za první obranu adresovanou soudu.

ESD se vyjádřil i v tom směru, že vzhledem k účelu článku 17 Úmluvy, který stanoví formální požadavky na prorogační dohodu, nemohou smluvní státy stanovovat formální předpoklady jiné než ty určené Úmluvou. Legislativa smluvního státu nesmí připustit platnost takové prorogační dohody výhradně na podkladu, že nebyl použit jazyk předepsaný legislativou.

102. Rozhodnutí 48/84 – Hannelore Spitzley v. Sommer Exploitation SA.

„Soud smluvního státu, před kterým strana, bez vznesení jakékoli námítky proti soudní pravomoci, vstoupí do řízení týkající se protinároku (požadavku na kompenzaci vzájemných pohledávek), který není založen na stejné smlouvě nebo skutkovém podkladu (předmětu sporu) jako nárok obsažený v podání této strany, ohledně kterého existuje platná dohoda o výlučné pravomoci soudů jiného smluvního státu podle článku 17 Úmluvy, je pravomocný na základě článku 18 Úmluvy.“

Faktický stav

Případ se týkal sporu mezi výrobcem plstěné látky, společností Sommer Exploitation SA (dále jen „Sommer“) se sídlem ve Francii, a paní Hannelore Spitzley, která vlastní podnik založený v Německu, o zaplacení plstěné látky zakoupené paní Spitzley od společnosti Sommer. Řízení bylo zahájeno u německého soudu v Koblenzi, kde paní Spitzley nerozporovala odůvodněnost podání společností Sommer, nicméně nárokovala právo na započtení částky, kterou společnost Sommer dlužila jejímu manželovi – Wolfgangovi Spitzley. Právním základem tohoto dluhu byl závazek z komisionářské smlouvy uzavřené v roce 1976, který byl následně postoupen na paní Spitzley. Společnost Sommer proti tomuto nároku vznesla námitku. Soud nakonec povolil protinárok jen ohledně limitované částky a nařídil paní Spitzley zaplatit zbývající část sumy požadované společností Sommer.

S rozhodnutím soudu nesouhlasila ani jedna ze stran, proto se obě obrátily na odvolací soud. Ten se zabýval otázkou, zda německé soudy jsou pravomocné k rozhodování o protinároku paní Spitzley. Poznamenal, že článek VII komisionářské smlouvy (dále jen i „Smlouva“) stanoví pravomoc soudů místa sídla společnosti Sommer (tzn. francouzských soudů) ve všech sporech souvisejících se Smlouvou. Na druhou stranu společnost Sommer předložila argumenty související s hmotněprávní stránkou věci, a proto vyvstala otázka možné aplikace článku 18 Úmluvy. Odvolací soud proto došel k závěru, že je nezbytné předložit Evropskému soudnímu dvoru následující dotazy:

„Jestliže žalující strana, bez vznesení jakékoli námítky, vstoupí do řízení týkající se protinároku, který není založen na té samé smlouvě nebo skutkovém podkladu (předmětu sporu) jako její nárok, ohledně kterého existuje platná dohoda o výlučné pravomoci soudů jiného smluvního státu podle článku 17 Úmluvy, ruší takovýto vstup do řízení procesní zákaz protinároku vyplývajícího z prorogační dohody nebo její interpretace (rozsudek v případě 23/78 Meeth v. Glacetal)?“

„Nebo je soudu v takových případech zabráněno, aby byl vydán rozsudek ohledně protinároku, díky prorogační dohodě a zákazu protinároku tam obsaženého navzdory skutečnosti, že žalující strana vstoupila do řízení o protinároku bez jakékoli námítky?“

Evropský soudní dvůr vyslovil názor, že prorogační dohody jsou neúčinné, pokud jsou v rozporu s ustanoveními článku 12 nebo článku 15 Úmluvy, nebo pokud soudy, jejichž pravomoc zamýšlely vyloučit, mají výlučnou pravomoc v souladu s článkem 16 Úmluvy.

Pokud prorogační dohoda byla uzavřena pouze v zájmu jedné ze stran, taková strana má zachováno právo zahájit řízení u jiného soudu, který je pravomocný v souladu s Úmluvou.

Články 17 a 18 Úmluvy jsou uvozeny společným nadpisem „Prorogace pravomoci“.⁶⁾ Zatímco článek 17 se zabývá prorogací pravomoci na základě dohody, článek 18 se týká implicitní prorogace vyplývající z jednání žalovaného – z jeho vstupu do řízení – bez toho, aby vznesl námitky proti pravomoci daného soudu.

Žalující strana, která, když čelí protinároku žalovaného, ohledně kterého daný soud nemá pravomoc rozhodovat, předloží námitky k podstatě protinároku bez popření pravomoci daného soudu, je v obdobné pozici jako žalovaný, jenž vstoupí do řízení před soudem zahájeného žalující stranou – viz tak článek 18 Úmluvy.

Na závěr Evropský soudní dvůr znovu zdůraznil, že soud smluvního státu, před kterým strana bez vznesení námítky proti soudní pravomoci vstoupí do řízení týkající se protinároku, který není založen na téže smlouvě nebo skutkovém podkladu jako nároky v jeho návrhu a ohledně kterého existuje platná dohoda o výlučné pravomoci soudů jiného smluvního státu v souladu s článkem 17 Úmluvy, je pravomocný na základě článku 18 Úmluvy.

103. Rozhodnutí 27/81 – Établissements Rohr Société anonyme v. Dina Ossberger

„Článek 18 Úmluvy ze dne 27. září 1968, o pravomoci a výkonu rozhodnutí ve věcech civilních a obchodních, ve znění Úmluvy ze dne 9. října 1978, o přistoupení Dánského království, Irska a Spojeného království Velké

⁶⁾ V českém oficiálním překladu Nařízení Rady (ES) č. 44/2001, v platném znění, jsou články 23 a 24 (dříve čl. 17 a 18 Úmluvy) uvozeny jako „Ujednání o příslušnosti“.

Británie a Severního Irsku, je potřebné vykládat tak, že umožňuje žalovanému namítat nejen soudní pravomoc, ale zároveň v téže době alternativně namítat obranu ve věci samé, aniž by ztratil právo vznést námitku nedostatku pravomoci soudu.“

Faktický stav

Společnost Ossberger Turbinenfabrik ze SRN (dále „Ossberger“) dodávala několik let vodní turbíny pro francouzskou společnost Établissements Rohr Société anonyme (dále „Rohr“), která je prodávala pod svým vlastním jménem spotřebitelům ve Francii. Ossberger na základě doložky zakládající soudní pravomoc v rámci jeho všeobecných obchodních podmínek žaloval Rohr u Krajského soudu (*Landgericht*) v Ansbachu ve věci zaplacení úroků z prodlení ve výši 120 216 DM. Soud v Ansbachu dne 15. 12. 1978 rozhodl, že uvedená doložka zakládající soudní pravomoc je podle článku 17 Úmluvy platná, a vzhledem k tomu, že Rohr nepředložil obhajobu v meritu sporu, tak mu nařídil zaplatit úroky z prodlení a náklady řízení.

Rohr se odvolal k Vrchnímu soudu (*Oberlandesgericht*) v Norimberku, kde se opíral o námitku nedosta- tečné soudní pravomoci. Soud v Norimberku usoudil, že soud v Ansbachu je podle Úmluvy pravomocný roz- hodnout v dané věci, a vzhledem k tomu, že Rohr ani v odvolacím řízení nepředložil námitku proti podstatě obžaloby, tak jeho odvolání rozsudkem z 13. 6. 1979 zamítl. Poté podal Rohr odvolání ke Spolkovému sou- du (*Bundesgerichtshof*), jenž bylo zamítnuto z důvodu nedodržení lhůty k podání odvolání. Po vydání rozhod- nutí u soudu v Ansbachu požádal Ossberger předsedu Oblastního soudu (*Tribunal de Grande Instance*) v Pon- toise, aby vyhlásil tento rozsudek za vykonatelný na území Francie. Soud žádosti vyhověl rozhodnutím z 5. 6. 1979.

Rohr se proti tomuto rozhodnutí odvolal u Odvolacího soudu (*Cour d'Appel*) ve Versailles, které odůvod- nil tím, že podle článku 18 Úmluvy není možné namítat u německého soudu obranu ve věci samé, protože se tak ztrácí oprávnění vznést námitku nedostatku soudní pravomoci. Skutečnost, že se německé soudy neome- zily na vydání rozhodnutí ohledně soudní pravomoci, ale vydaly rozsudek ohledně celého případu, předsta- vuje porušení práva na obhajobu, a je tedy v rozporu s výhradou veřejného pořádku podle článku 27 odst. 1 Úmluvy,⁷⁾ tím také v rozporu s francouzským veřejným pořádkem, a toto porušení znemožňuje uznání toho- to rozsudku na území Francie.

Cour d'Appel de Versailles předložil ESD předběžnou otázku ve věci výkladu čl. 18 Úmluvy, která zněla:

„Rozumí se v Úmluvě ze dne 27. září 1968, o pravomoci a výkonu rozhodnutí ve věcech civilních a ob- chodních, ve verzích v holandském, francouzském, německém a italském jazyce, že článek 18 zakazuje spo- lu se vznesením námitky pravomoci soudu současně předložit alternativně obranu ve věci samé, protože k roz- hodnutí o pravomoci soudu se má dospět před jakýmkoliv jednáním ve věci, nebo zmiňovaný článek 18 povoluje předložit námitku soudní pravomoci současně s obranou ve věci samé jako alternativou, aby se umožnilo soudu vydat rozhodnutí v jediném rozsudku o námitce i meritu sporu?“

ESD vydal o podobné otázce rozhodnutí již v rozsudku z 29. 6. 1981 ve věci *Elefanten Schuh GmbH v. Pierre Jacqmain* (C-150/80).⁸⁾ V uvedeném rozsudku soud judikoval, že různé jazykové verze článku 18 Úmluvy se odlišují v tom smyslu, že za účelem vyloučení soudní pravomoci se žalovaný musí omezit na na- padnutí této pravomoci, nebo může námitkou proti podstatě žaloby dosáhnout stejného cíle jako napadnutím pravomoci soudu.⁹⁾ Druhý výklad je více v souladu s cíli Úmluvy. Ve skutečnosti podle občanského práva pro- cesního některých smluvních států žalovaný, který napadne pouze pravomoc soudu, může být zbaven možnosti podat námitku proti meritu sporu, pokud soud zamítne jeho námitku pravomoci. Proto výklad článku 18 Úmluvy, který umožnil, aby se dospělo k takovému výsledku, by byl v rozporu s právem žalovaného na obhajobu v pů- vodním řízení, což je jeden z cílů Bruselské úmluvy.

Ustanovení článku 18 Úmluvy nezakazuje žalovanému, aby alternativně podal námitku proti žalobě v me- ritu sporu. O slučitelnosti námitky pravomoci a alternativní námitky by se mělo rozhodnout v souladu s usta- novenými procesního práva v jednotlivých členských státech. Žalovaný, který se domnívá, že soud není pra-

⁷⁾ Ustanovení článku 27 odst. 1 Úmluvy stanoví: „Soudní rozhodnutí se neuzná: 1) jestliže by uznání bylo v rozporu s veřejným pořá- dem státu, ve kterém je uplatňováno.“

⁸⁾ Viz Judikatura Evropského soudního dvora v oblasti evropského justičního prostoru ve věcech civilních. Část X. Nařízení Brusel I ve světle judikatury Evropského soudního dvora. Právní fórum, č. 11, ASPI, Praha 2007.

⁹⁾ Za zmínku stojí připomínky předložené v souladu s článkem 20 Protokolu o statutu Soudního dvora, které zdůrazňovaly především jazykové rozdíly mezi francouzskou verzí článku 18 Úmluvy na jedné straně, která zakotvuje, že pravidlo automatického podřazení se soudní pravomoci neplatí tam, kde se žalovaný dostaví na soud, pokud jde o dostavení se na soud se záměrem namítat pravomoc soudu („n'est pas applicable si la comparution a pour object de contester la compétence“). Na druhé straně stojí holandská, německá a italská verze, které stanovují, že uvedený předpis neplatí, pokud jde o dostavení se na soud pouze („uitsluitend“, „nur“ a „solo“) za tímto účelem. Z výkladu francouzské verze vyplývá, že je úlohou vnitrostátního právního pořádku stanovit postup, podle kterého se žalovaný může dostavit k soudu se záměrem namítat pravomoc tohoto soudu.

vomocný, by se buď neměl dostavit k jednání k soudu, nebo by se měl omezit pouze na námitku nepravomo- ci soudu, aby soud nejdříve rozhodl o své pravomoci, což by vedlo k protahování řízení před soudem.

Tím, že žalovaný má právo podat nejen námitku pravomoci, ale také zároveň námitku proti žalobě v me- ritu sporu, je soudu umožněno vydat v jednom rozsudku rozhodnutí o pravomoci a ve věci samé. Opačným postupem by žalovaný mohl protahovat soudní řízení tím, že by se na soud dostavil pouze s předložením ná- mitky proti pravomoci soudu, a soud by tedy rozhodl pouze o své pravomoci.

Na vícero místech bylo uvedeno, že námitka nepřislušnosti (mezinárodní či vnitrostátní) může zahrnovat i námitky ve věci samé. Ustanovení je nutné interpretovat tak, že dovoluje žalovanému nikoli pouze popřít mezinárodní pravomoc či vnitrostátní příslušnost soudu, ale současně i uplatnit alternativní obranu. To vše bez toho, že by ztratil právo uplatnit námitku nepřislušnosti. Nařízení oproti Úmluvě vyjasnilo v této části i svůj text.¹⁰⁾ Na závěr uvedeme jedno z rozhodnutí, na které se i jiná ve svých odůvodněních odvolávala.

104. Rozhodnutí 25/81 – C. H. W. v. G. J. H.

„Navrhnout předběžné opatření ve věcech majetkových mezi manželi týkající se správy majetku nespadá pod dosah působnosti Úmluvy ze dne 27. září 1968, o pravomoci a výkonu rozhodnutí ve věcech civilních a ob- chodních, jestliže tato správa přímo vyplývá ze vztahu mezi manželi.“

„Článek 24 Úmluvy ze dne 27. září 1968, o pravomoci a výkonu rozhodnutí ve věcech civilních a ob- chodních, neumožňuje navrhnout předběžné nebo zajišťovací opatření ve věcech, které jsou vyloučeny z do- sahu působnosti Úmluvy.“

„Článek 18 Úmluvy ze dne 27. září 1968, o pravomoci a výkonu rozhodnutí ve věcech civilních a ob- chodních, by se měl vykládat v tom smyslu, že umožňuje žalovanému namítat nejen soudní pravomoc, ale zá- roveň v téže době alternativně namítat obranu ve věci samé, aniž by ztratil právo vznést námitku nedosta- ku pravomoci soudu.“

Faktický stav

Případ manželského páru holandské státní příslušnosti s domicilem v Belgii se týkal manželovy správy osob- ního jmění manželky. Manželka požadovala od svého manžela sepsat dodatek k závěti, ve kterém vyloučil osobní jmění manželky od závazků vzniklých během jeho správy majetku. Manžel se po sepsání tohoto do- datku obrátil na obvodní soud (*Arrondissementsrechtbank*) v Rotterdamu, kde se domáhal zpětvzetí toho do- kumentu a zákaz manželky, disponující s tímto dokumentem, jej použít jako důkazní prostředek. Soud první- ho stupně přezkoumal svou pravomoc ve vzniklé věci, případ se dostal ke krajskému soudu (*Gerechthof*) v Haagu a poté až k Nejvyššímu soudu Nizozemí (*Hoge Raad der Nederlanden*), který požadoval výklad usta- novení Úmluvy a položil ESD následující předběžné otázky:

„Úmluva o pravomoci a výkonu rozhodnutí ve věcech civilních a obchodních vylučuje v článku 1 odst. 2 svou působnost ve věcech týkajících se dědění a dědění ze závěti, a proto je otázkou, použije-li se v přípa- dech, kdy žalobce sepsal dodatek k závěti, který je v držení jiné osoby, a požaduje zpětvzetí a zničení tohoto dokumentu a zákaz jiné osoby jej jakkoliv použít proti němu?“

„Zakládá Úmluva v takovém případě vyloučení své působnosti z důvodu uvedeného v článku 1 odst. 2, je- likož se nevztahuje na majetkové vztahy mezi manželi?“

„Zakládá koncept předběžných a zajišťovacích opatření podle článku 24 Úmluvy možnost použít před- běžné opatření v prozatímním řízení, jak jej poskytuje Občanský procesní zákoník Nizozemí?“

„Je podle článku 18 Úmluvy dána pravomoc soudu v případě, kdy se žalovaný dostaví k jednání k soudu namítat pravomoc soudu a zároveň ve stejném okamžiku alternativně předloží námitku proti žalobě ve věci samé, pokud soud rozhodl o své pravomoci nad případem?“

ESD zodpověděl na předběžné otázky v rozhodnutí z 6. 2. 1981, kdy dospěl k závěru, že použití předběž- ných opatření podle článku 24 Úmluvy nelze aplikovat na případy správy osobního majetku manželky, neboť to nespadá do působnosti Úmluvy podle článku 1 odst. 2 Úmluvy z důvodu úzké spojitosti k majetkového vztahu mezi manželi.

¹⁰⁾ V textu Úmluvy Brusel I bylo použito v anglické verzi slovo „sojely“. Toto bylo například v anglické verzi Nařízení vypuštěno. Tím se text interpretačně vyjasnil.

Ohledně interpretace článku 18 Úmluvy vycházel ESD z rozhodnutí ve věcech *Elefanten Schuh* (C-150/80) a *Établissements Rohr* (C-27/81). Na základě tohoto článku se žalovanému poskytuje možnost nejen napadnout pravomoc soudu, ale zároveň podat námitku proti žalobě ve věci samé bez toho, aniž by ztratil právo vznést námitku proti nedostatku pravomoci soudu.

IV. Závěr

Na závěr uvádíme jedno rozhodnutí, které sice operuje s článkem 18 (článkem 24 Nařízení), ale přesto má jinou povahu.

105. Rozhodnutí 234/04 – Rosmarie Kapferer v. Schlank & Schick GmbH

„Zásada spolupráce vyplývající z článku 10 Smlouvy o založení Evropských společenství neukládá vnitrostátnímu soudu, aby nepoužil vnitrostátní procesní pravidla za účelem přezkumu pravomocného soudního rozhodnutí a jeho zrušení, pokud se jeví, že je v rozporu s právem Společenství.“

Faktický stav

Paní Kapferer obdržela od společnosti Schlank & Schick reklamní dopis obsahující příslib výhry. Po obdržení dopisu jí byla dána k dispozici výhra ve výši 53 750 ATS. Spotřebitelka Kapferer obdržela po dvou týdnech obálku obsahující zejména objednávku, dopis týkající se poslední výzvy o této výhře a výpis z účtu. Podle podmínek udělení výhry uvedené na zadní straně výzvy byla účast na udělení výhry podmíněna nezávaznou zkušební objednávkou. Paní Kapferer odeslala společnosti zpět objednávku a na zadní straně oznámení se podepsala pod poznámku „jsem si vědoma podmínek účasti“, aniž by podmínky udělení výhry četla. Neobdržela výhru, o které se domnívala, že vyhrála, a poté požadovala výhru podáním žaloby k soudu (*Bezirksgericht Hall*).

Soud se uznal pravomocným na základě čl. 15 a 16 Nařízení na základě toho, že předpokládal existenci smluvního vztahu mezi stranami sporu. Spor se poté dostal k *Landesgericht* v Innsbrucku. Žalovaná společnost namítala nepravomoc toho soudu tím, že příslušným by neměl být rakouský soud podle ustanovení nařízení upravujících pravomoc soudů ve sporech ze spotřebitelských smluv, ale soud v Německu, kde měl žalovaný sídlo, podle obecných ustanovení o pravomoci ve věcech závazků ze smluv [čl. 5 odst. 1 písm. a)]. Žalovaný však nepravomoc nenamítal v řízení před soudem prvního stupně, a rozhodnutí se tak podle rakouské procesní úpravy stalo ohledně pravomoci soudu nepřezkoumatelným.

Soud v Innsbrucku vyjádřil pochybnosti ohledně pravomoci soudu první instance, přerušil soudní řízení a položil k ESD předběžné otázky.

*„Musí být zásada spolupráce zakotvená v článku 10 SES vykládána v tom smyslu, že také vnitrostátní soud je povinen podle podmínek vymezených v rozsudku ESD ve věci *Kühne & Heitz* přezkoumat pravomocné soudní rozhodnutí a zrušit jej, pokud se jeví, že porušuje právo Společenství? V případě, že je soud povinen přezkoumat pravomocné rozhodnutí, které porušuje právo ES, představuje nepravomoc soudu, která nebyla namítána podle čl. 24 nařízení č. 44/2001, porušení práva Společenství, které podle výše uvedených zásad může prolomit právní moc soudního rozhodnutí?“*

„Představuje klamavý příslib výhry, který je podnětem k uzavření smlouvy, dostatečně úzkou spojitost se spotřebitelskou smlouvou, a proto se pro nároky z toho plynoucí použije příslušnost soudu podle bydliště spotřebitele v souladu s čl. 15 odst. 1 písm. c) Nařízení č. 44/2001?“

ESD rozhodl, že pravomocné soudní rozhodnutí zakládá povinnost dotčeného orgánu na základě článku 10 SES přezkoumat konečné rozhodnutí, pokud má soud podle národního práva pravomoc vzít toto rozhodnutí zpět. Z daného sporu vyplývá, že tento předpoklad není naplněn.

V právu ES a ve vnitrostátních právních řádech zaujímá významné postavení princip *res iudicata*, kdy se soudní rozhodnutí po využití všech procesních prostředků nebo po uplynutí lhůt stanou konečnými. Zásada spolupráce vyplývající z článku 10 SES neukládá vnitrostátnímu soudu, aby nepoužil vnitrostátní procesní pravidla za účelem přezkumu pravomocného soudního rozhodnutí a jeho zrušení, pokud se jeví, že je v rozporu s právem ES. Soud v Innsbrucku nemá podle rakouského práva oprávnění přezkoumat pravomoc soudu prvního stupně.